

२३६५

सत्यवती आभ्यान.

२३६५

૨૩૯૬

સત્યવંતી આખ્યાન.

યાને એક

સત્યતાનો આબેહુબ ફેરોગ્રાફ.

બનાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

કારીગર જહાનમહમુદ વિ. નુરમહમુદ

કચ્છ ચોખારોની દ. ગ. નિશાળના માહેતાજી.

દોહરો.

વાંચી પુસ્તક પ્રેમથી, સજ્જન સહુ નર નાર;

નવ રસ જો માં નવનહે, સમજો કરી વિચાર.

અમદાવાદમાં

માણિકચોક આગળ કાગદીઆળની સામે

શા. હોરાભાઈ પુસ્તકાલય મકાનમાં

“અમદાવાદ ટાઈપસ પ્રેસ”માં

કાળીદાસ સાંકળચંદે છાપ્યું.

સને ૧૮૮૫

સંવત ૧૯૪૧

કીંમત ડારી બે.

પ્રેરતાવના.

શ્લોક.

શૂર્પણખત્યજ્ઞતેદોષાન, મુળાનગૃહ્ણંતિપંડિતા ॥

દોષગ્રાહીગુણત્યાગી, ચાલમીવતુદુર્જન ॥

માન્યા. પંડિતો મુપકાન્ત્ર પેઠે દોષ તજે છે. ને મુણનું

અરુણ કરે છે. દુર્જન ચાલણીની પેઠે દોષ
મે છે. મુણનો ત્યાગ કરે છે.

ચાણા સજ્જનો ઉપરના શ્લોકને ધ્યાનમાં લઈ
પુસ્તક મુસાફરી કરવા ખારી વિનંતી છે. કારણ મનુષ્ય
અનેક ભૂલથી ભરેલો છે. ભૂલ વગર તો એક શ્રી અં
તરયામી છે. વળી દરેક કામનો મહાવરો રાખવાથી તેમાં
કેવળ પ્રતિદિન ભૂલ સુધરતી જાય છે માટે આ અંધ અ
નેક ભૂલથી ભરેલો હશે, પણ તે તરફ બલ ન આપતાં

સાર સાર ગ્રંથ કરશે. પુસ્તક યોજુંકજ વાંચી અટકી ન પડતી આગળ વધજો એટલે અઢેનત સફળ થશે એ અમિત જ્ઞાણજો.

સુસ વિદ્વાનો આપણી ગુર્જર ભાષામાં વાર્તા રૂપે ધણા પુસ્તકો સારા વિદ્વાનોની કસેલ કલઅથી લખાઈ ચુકાયા છે. જે વાંચવાથી માણસ જાતીને ઉત્તમ જ્ઞાન મળે છે. આજ કેટલાક રોજ થયા વારતા રૂપે ગદ્ય પણ માત્રમ પુસ્તક બહાર પાડવા મારો વિચાર હતો પણ કેટલાક અડચણને લીધે તે કામ અટકી પડ્યું, અરેખર નિયમ છે કે, એક હાથે તાળી પડતી નથી, તેમ હરેક કામ બીજાની મદદ વગર પ્રથમ પાર પડતું નથી. તેમાં પણ મારા જેવા શિષ્યાઉ અંધકારને તો અવશ્ય મદદની જ રજા છે.

મારે, બાવળાના અહેરબાન કવી જેસંગભાઈ ત્રીક મદાસથી પત્ર દ્વારાએ સ્નેહ થતાં, અમારો વિચાર જણાવ્યો કે તરતજ મને દિલારો આપી પોતે મદદગાર બન્યા જેથી મારી ધારણા સફળ થઈ. આવા સ્વદેશાભિમાની

(૩)

સજ્જનની જય થાઓ, એમ હું પણ અંતઃકરાણી કહું
છું એઓ સાહેબ આ કાર્યમાં મને અતિ મદદ આપી
છે, માટે આ વખતે એમનો અત્યંત આભાર માનું છું.

દા. જાનુ.

કર્તા.

અર્પણ પત્રિકા.

સ્નેહીસાગર મુરખિય

મી० કવી જ્ઞેશંગભાઈ ત્રીકમદાસ.

ગુ० બાવળા જીલ્લે અમદાવાદ.

આનંદતા સાહેબ—આપ આર્યાવૃત્તને વિશે રહી સ્વદેશી
ઝોના બલારને વાસ્તે ઉત્કૃષ્ટ વિચારો.
બહાર પાડવા સ્વદેશાભિમાન ખારણ
કરી સ્નેહ પૂર્વક મંડાયા રહોછો, વળી
આ કાર્યમાં મને પાર પાડવા અતિ મદ
દ આપી કૃતજ્ઞ થવાડોછો, તેમજ સ્નેહ
ભાવ અપૂર્વ દર્શાવોછો. જેથી આ
ખારો લઘુ મંથ આપની શેવામાં

(૬)

અર્પણ કરું તે પ્રેમ પૂર્વક સ્થિ
કારણો એવી આશક રાખું છું.

હું છું

આપનો આભારી મિત્ર.

જનમહમદ વિ. નુરમહમદ

કારીગર.

સત્યવંતી આરુયાન.

પ્રભુપ્રાર્થના.

૫૬.

સત્તામ સહુને હાલ, સાહેબો સજ્જામ સહુને હાલ. એ રાગ,
હૃદયપણ તારે અપાર, પ્રભુજી હૃદયપણ તારે અપાર. (૨૬)
જગ રચનાઓ અદ્ભૂત કાંધી, કોઈ ન પામે પાગ. પ્ર૦
પ્રબળ શક્તિનું હૈંઝાઈ જગમાં, હૃદયે એમ નર નાર. પ્ર૦
સામ રવિને ગગનમાં ગરુ છે, તેનો તું કરનાર. પ્ર૦
વંદન કરીએ ગદગદ આપો, કાર્ય ઉતારે પાર. પ્ર૦
ગળીને જશ્ન સહુ કોઈ આરાધે, મહેર કરે કિરતાર. પ્ર૦
હીન જનની પિપાસિત્ર અવશ્યે, સુખને જગદાધાર. પ્ર૦

હોહુશ.

અર્થોર્થેન હોસે કરે, શાશ્વત સમજન કાળ.

(૨)

નવ રસ નાંખ્યા નવલ બહુ, હયરી એક અવાજ,
 હર્ષાશ્રમાં શું મુખ જુવો, શું દેખાવે તેજ;
 વિચાર રૂપી ખાપ આ, જોતાં પડશે ફેજર.
 લલીત પોથી જોઈ જન, રીઝે છે મન માહિ;
 રીઝાવું નહીં રંગથી, જોવા ઠંગજ કાઈ.
 સમજી માર રનેહથી, ખિલોર ખાવા જાય;
 મરે આંખજો માહ વિષે, મહસાથી દુઃખ થાય.
 સુખ ઇચ્છો આ જગતમાં, તો કહુ વાર હજાર.
 પ્રસ્તક આવાં પ્રેમથી, પટો સહુ નર નાર.

હોહરા.

કૃત્તેપુર નામે નગર, હવું એક વિશાળ;
 રાજ્ય કરે રઘુવંશિ જ્યાં, રૈયત સહુ દાતાર.
 વર્ણુ અઢાળ વસે નહીં, સુખી સહુ નર નાર;
 રાજા રૈયતને વિશે, અરસ પરસ બહુ પ્યાર.
 વસે દ્વિજ જાતી અતિ, દાનેશ્વરી ઉદાર;
 બાળમુકુંદ તે માહિં બહુ, હવે દ્વિજ હુશિયાર.

૧ આરામ.

સુદરી તેને ઘોભતી, ભલપણનો ભંડાર;
 સર્વ વિદ્યામાં સરસ્વતિ, સાવિત્રિ અવતાર.
 દોહતને અતિ સાહેબી, હતી એહને ધેર;
 ખાપ પિયે જાણે કરે, કરે અતિશે ભેર.
 સુખો હતો સહુ વાતમાં, એક જાતનું દુખ;
 પુત્ર પેઠ નહિં તેહને, તેથી ઉદારી મુખ.

બાલમુકંદને પુત્રનું માટું દુઃખ હતું. તેથી તેને હજી
 થી એવા તુરંગ ઉઠતા કે, “જગદીશ્વર મને એક પુત્ર કે
 પુત્રી આપે તો કેવું સાર? અરે હું જપારે આ જગત
 ભ્રમ કરીને જાણ, મારે મારી દોહત, મારી સાહેબી,
 મારા શાશુમારેલા અવાસો, મારી નવાળા સહિત વાડી, અ
 ને બાગ બગીચા વગેરે કાણ સાચવશે? અરે મને તેનું તો
 કંઈ પણ દુઃખ નથી થતું. પણ હું મુવા પછવાડે નર્કમાં
 જ સડમાં કરવાનો. કારણ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, પુત્ર વિ
 નાનો માનવી મુક્તિ પામતો નથી. અરે આ બધું સંભાલ
 હું મારે મારા દુઃખની તો અવધાન છે.

જુવો તો ખરા ઠાણી નાળી વગેરે અધાર કૃત્ર કર

નારાયણને ઘેર કેટલા બધા છોકરા કેવી નકારો હાલતમાં
કરે છે, ને મારે એક પણ નહી. ભલા ભગવાન? એ તા
રે ઘર કેવો અન્યાય છે. પણ નાના? હું તો ભૂલું છું. એ
ગ તો હોયજ નહી. કારણ કે ત્યાં કને તો સત્યજ વર્તાય
છે ઠણુ છે કે.

સેહરા.

પુન્ય કરે યોગ જનો, પાપ ધણી કરનાર;

પાપી જનમ નિચર્ગા, એહ યકોજ અપાર.

આ દુનિયામાં પાપ કર્મ કરનારા ધણા છે. અને પુ
ન્ય કરનારા તેજસ સત્ય કર્મો કરનારા યોગ છે, તેથી ર
જે ને એ પાપીઓ, નીચને ઘેર જનમી તેમના વંશમાં
વધ્ધિ કરતા હોય!! અને સત્ય કર્મો કરનારા યોગ છે. એ
ટકે મારે ભાગ્યે ભળતુ નહી આવતુ હોય!! એવા નકારા
પુત્રો કરતાં ન હોય તેજ ઉત્તમ છે. માટે હે ભગવાન જો
પુત્ર અથવા પુત્રી આપે તો, સુકર્મીજ આપજો પણ આ
વા કાળી નાળી જેવા દુઃકર્મી ના આપીશ. કેમકે તે ક
રતાં તો ગરીબ આ સ્થિતિજ સારી છે. પણ ના ના આ
શું છું બકુ છું? મને તેવો તો પણ પુત્ર!! અરે કદાપી અ.

કર્મિ હશે તો પણ ગાર નામ તો રાખશે? મારા આ અ
વાસમાં ફીલો ખાળી અંધકારને તો કાઢો ખસશે? વળી
નિર્વંશી પણ નહીં કહેવાઈ, આવી રીતના અનેક તરેહના
તર્ક વિતર્કો ઝોટસે ખેંઠો ખેંટો ખાળમુકુંડ પોતાના અંતઃક
રણમાં કરે છે, અને તે ઝોટા વિચારોમાં ઝેટસો તો લી
ન થઈ ગયો, જે પોતાની આશપાશ શું બને છે, તે
પણ જાણતો કે જોતો નથી. અને તેના મનના વિચારો
એ કરી, તેના મુખ્યાર્થ ઉપર ઉદાસીની પીછોડી છવાઈ
ગએલી જણાઈ આવતી હતી, તેથી તે ખેમાન અવસ્થા
માં ખેંટલા જેવો લાગતો હતો. એવે પ્રસંગે તેની સ્ત્રી રા
ધિકા આવી તેણે પોતાના સ્વામીને આગ ઉદાસીમાં ખે
ંટલા જોઈ પુછ્યું. સ્વામીનાથ આપ આમ હતાસે થઈ ખે
ંટા છો એનું કારણ કંઈક હોય જોઈએ.”

ખાલમુકુંડ—પ્યારો સહેજ કાંઈ વિચાર મારા મનમાં પેલા
થયો તેથી.

(ઝેટલામાં રાધિકાની પાટોરાણ જપકુંવર આવી ચડી.)

રાધિકા—ખેન જપકુંવર તમે આજ શું ભુલાં પડ્યા?

જયકુંવાર—બાઈ હમણાં જ થરના કામમાંથી પાવારી એ
 ટસે જાણ્યું કે થોડી વાર તમારી પાસે આવી
 બેસું, પણ મને આજ સાંજે છે કે બહુ પ
 જીઆજી કાંઈક હવાસીમાં હો, તેમ તમારા
 ફીકા એટલાપરથી જાણાય છે.

રાધિકા—નાના બેન હવાસી તો કંઈ નથી (આટલામાં
 બાલમુકંદ ત્યાંથી હઠી પોતાની બેઠકમાં જાય છે,
 જ્યાં કને પોતાના સાબતીઓ ને આહમદ આ
 વતા તેઓ પાછળથી કંઈક રહેજની વાતો કર
 વા આપ્યા)

જયકુંવાર—બાઈ તું મારાથી શા વાસ્તે છુટું રાખેછ? તું
 મને કહે કે તું આમ વાત કરતાં નિશાચા
 શા વાસ્તે નાંખેછ? મારાથી બનશે તેવી એ
 ૭૫ મદદ કરીશ, એ તું ખાત્રી પૂર્વક માનજે

રાધિકા—(એકદમ ગળગળી થઈ ગઈ ને બોલી) જ
 હેન થોડી વાર પર હું થરમાંથી બાહરે આવી
 એટલામાં એમને (પોતાના પતિને) કંઈ

(૭)

જીડા વિચારમાં બેઠેલા ફીકા, ઝોટમે અને પણ
અફસોસ થવા લાગ્યેા, કારણ હું તરત ચેતી મ
ઈ, અને તને પણ ક્યાં કહેવું પડે તેમ છે. અ
મારે સર્વવાતે લીલા લેહેરછે પણ—(૨૩ છે.)

જયકુંવર—એન સમજી, પણ તું, આવી સગળુ બહિર્ભા
ને હું શીયાર છતાં આમ ધીરજ મલી દે એ તને
ભાવક નથી તે કહાડે તુંજ વાંચતી હતી કે,
ગમ તેવા દુઃખની વખતે ધૈર્યના પાડવો. હવે
આવે પ્રસંગે તુંજ તારું બાલ્યું ન પાળે એ કેવું
કહેવાય?

રાખીકા—(૨૩તાં ૨૪તાં) એન--

ગરબી.

રાગ ભરથરીના મીતનો.

સંકટ એવા સરજ્યા, પ્રીતે સુઝી ગારી બાઈજી; સંકટ
નાનપણે હતી ભાડી, જ્યારે મૈયર માંપજી,

ખાતી ખીતી ખાંતે ઝેલતી, નહીં ચિંતારે કાંઈજી. સંકટ૦
 ધરણી પાંચમ વર્ષ હું, મારા પ્રિય પતિ સાથજી;
 ગુણવંતો ગને મન ગમ્યો, ભલે ગ્રહયો મં હાથજી. સંક
 ઉગંગમાં દિન ગાળતી, રહેતી સુખિ દિન રાતજી;
 આજ દિસે દુખ એક તો, કેવી પરાઈ હું વાતજી. સંકટ૦
 વીસ વરસ મારા વહિ ગયાં, સ્વપને દિઠું ન સેતાનજી;
 તેહ તણા યા કારી થયા, તજ્યું ખાનને પાનજી. સંકટ૦
 જ્ય તપ ક્રિયા કરી ઘણી, દષાં દાન અપારજી;
 તોએ ખાઈ કાંઈ નહિં વળ્યું, દીઠો મેં નહીં સારજી. સંક

જયકુંવર—એન તું સમજી છતાં આગ કલપાંત કરે એ
 ઠીક ન કહેવાય મારી તને એવી ભલામણ છે
 કે, જો તું અકૂશોસ કરોશ તો તારા શરીરને
 તુકશાન થશે. દુખ તો માનવીને માથે અનેક પડે
 છે. પણ કયાં જઈએ, જો ઈશ્વર આપે તે શોર
 સમું. (આટલામાં તેને સાદ પવાથી તે ઉઠીને
 પાંતાને ઘેર જાય છે.)

હવે આપણે પેન્ના ખાલમકંદને સંભાળવો જોઈએ.

કે, તેનું શું થયું, બાલમુકંદ પોતાની બેઠકમાં ઉઠાશી મુઝે
બેઠો હતો, તેવામાં ત્યાં ઠગે તેના સાળતીઓ આવી મ
ક્યા. તેઓએ બાલમુકંદનો ફીકો પડી ગયેલા એરે
બેઠ પુછ્યું.

લાડુભટ—કેમ ભાઈ આજ ઊંડા વિચારમાં બેઠેલા જ
લાઓ છો?

અમથારામ—નાના ભાઈ, એમના વિચાર હું સમજતો.

બેઠતારામ—વળી વિચાર તે શા સમજવાના હતા, એતો
હવે નાત વરો કરી પાછાગ્રાને લાડુ જમાડવાના છે.

બાલમુકંદ—ભાઈઓ તમને મને તે રીતે જાણો પણ મારે
તો કશા વિચાર કરવાના નથી.

સર્વજીવિ—વિચાર કરવો ન કરવો તમારા હાથમાં છે, પણ
અને તો અટકળ બાંધીએ છીએ ને હવે લા
ડુના ટેર થવાના.

બાલમુકંદ—પાછાગ્રાને તો લાડુમાં જ ચિત વશ્યું હોય છે.
પણ હજો તો ખરા કે મારે તે એવું શું છે. ને

હું, એવા વિચાર કરે.

સર્વે--નારે ભાઈ અમા અમસ્તા હસતા હતા.

(તેટલામાં એક બહો પ્રાહ્લણ આવી મડ્યો તેણે
ખાલમુકંદ તથા ખીજા પ્રાહ્લણો વચ્ચે થતી ખટપટ સાંભ
ળી ખાલવાની ફરજ થઈ તે જોઈયો, કેમ ભાઈઓ, આ
જે ખાલમુકંદ ભટપર શાનું વાજળ ઉતાર્યું છે?

ખાલમુકંદ--નરસીરામભાઈ, તમે જાણીયો કે મને પુતનું
માટું દુખ છે. ઈશ્વર કૃપાએ મારે સર્વ વાતે ભોભા
હોર છે, પણ આ વાતથી તો હું ઠંટાળ્યો છું.
જેમ જેમ હું વિચાર કરું છું તેમ તેમ મારી ક
લ્પના શક્તિ ભયંકર રૂપ પકડે છે. આજે હું એ
ખાખતના વિચારમાં જ હતો, એટલામાં આ મા
રા જાણતીઓએ આવી મને અમસ્થો પગવવા
માંડ્યો, કહો ભાઈ મારા નશીબના શું થોડા ભા
ગ છે? ભાઈ મારે તો એ ખાખત દુઃખની અ
વધાજ છે. (નીશાયો નાંજે છે)

નરસીરામ--પ્રિય ભાઈ આપ આમ હિંમત હારી એમ

છો તેથી કંઈ પણ વળવાનું નથી. માટે આમ
કહાણી ન કરના કંઈ ઉપાય કરશો તો, પરમાત્મા
ધારેલ કામ પરિપૂર્ણ કરશે, અને આપ જો આવી
રીતે બળનરા વેઠશો તો પરિણામ શરીરને નુકસા
ન થવાનું.

બાલમુકુંદ--(ઉભરો આવતાં) અરે ભાઈ મને કંઈ સુજતું
નથી-- અરેઅર મારું મન પાછું હો છે. અહો!
વિસ્વેશ્વરઃ

ભોગી આશાતરી.

ભયેલી ભયેલી પૂકારે મં બનમ. (એ રાગ)
ભાગ્યું વાંછા મિજી કરમમાં,
પૂર્વ દેર હશે કંઈ ખરમમાં;
નથી કીધાં મં પાપ ભગાર,
તોય પડીજી દુઃખ અપાર,
નથી બાળ્યાં મં તુળશીના વન,
તોય કેમ નરે છે વિધન;
પ્રાણ ઠાઠી હવે હું મરે,

હાથ જીવીને હું શું કરું;
 પુત્ર વિના સુના સંસાર,
 કાળ તારસે પિંડ નિરધાર;
 આત્મા સ્વર્ગે જાવાની નથી,
 શાસ્ત્રકારો કહે એમ કથી.

નરસીંરામ--ભાઈ તમે જો આવી રીતે કલપાંત જનરી રાખ
 શો તો અચિત્ત ઘેઝા થઈ જવાના. માટે શિરજ
 ખારો તો સારવે દોન દયાળ સારું કરશે. કારણ
 ધૈર્યતાથી સતી દ્રોપતી વાંગેરેના પણ પરમાત્મા
 જરમધરે રાખ્યા છે.

બાલમુકુંદ--ભાઈ હું પણ મારા મનમાં સમજું છું પણ
 જ્યારે દુઃખ રૂપી દરીઆવનાં માર્ગાં મારી કાગદી
 આંતરડી રૂપી નાવને લાગે છે. ત્યારે યુડવાની
 દહેસનને લીધે આમથી તેમ ફાંફાં મારે છે.

નરસીંરામ--ભાઈ તેને પણ સત્ય રૂપી પવન કિનારે ઉ
 તારશે.

(જમ છે)

પછી સાંજે બાલમુકુંદે ઘેર આવી પોતાની સ્ત્રી

પાસેથી હૂપ દોવાનું પાત્ર ગાડ્યું, જે તેણે તરત આશ્ચર્ય તે
 બાઈ બાલમુકંદે ગાયને દોવા બાડ્યો, પરંતુ તપાસ કરતાં
 માલમ પડ્યું કે આજે કામધેનું કાઈએ દોહી ભીંધેલી
 જણાય છે. તેથી એકદમ પોતાની ઝીને કહ્યું. અહીં ને
 તે ખરી આપણી કામધેનું કાઈએ દોહી ભીંધેલી જ
 ણાય છે. એ આપણા જગા ગોવાળના કામ તે નાહી
 હોય? (આટલામાં જગો ગાયની ચરામણીના પૈસા લેવા
 આવે છે. તેને બાલમુકંદે કહ્યું).

બાલમુકંદ--જગા, આજ અમારી કામધેનું કાણે દોહી
 ભીંધી છે?

જગો--(વિચમય પધને) શું? તમારી ગાય, આમ કેમ બને,
 કાઈ દિવસ નહીં ને આજે, શું બાલમુકંદભાઈ
 તમે પણ શક કરતા હશો, મારા ભાઈ કુતરાને
 મન હાંશી ને સસ્તાને મન સ્વાસે જાય ગાંઠે
 પણ તેમ થાય છે.

બાલમુકંદ--ત્યારે તને પણ માની વાત ઝાઢો ભાગે છે.
 ખરું કે નહીં?

જગો--ના ભાઈ સાહેબ, ત્યારે હશે, પણ આતો આશ્ચર્ય

કહેવાય.

બાલમુકંદ—આસ્થિ નેત્રું તો જોજ. પણ ફીકર નહી,
(પછી જગો ગાયત્રી ચરામણીના પૈથા બધ
જતો રહે છે)

બાલમુકંદ દરેરોજ દૂધ ગુમ થઈ ગયાનો તપાસ કરે
પણ દૂધ દરેરોજ ગુમ થઈ ગયાનો પતો મળે નહીં, તેથી
પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો ને આતો કાંઈ પણ જગો થાય
છે, માટે મારે એનો તપાસ કરવો જોઈએ, આવો ડરાવ
કરોને ગાયને પો કાઢે છોડીને તેની પાછળ પાછળ ચાલ્યો.
ગાય એક અશોકગીરી પર્વત હતો તે પર ચડી, અને પો
હી વારમાં એક પુષ્કળ ધાસથી ભરેલી ખીણમાં ઉતરી
ચરવા લાગી. બાલમુકંદ તેને છુપાઈને જોવા લાગ્યો. આવે
વખતે ગાયને આવેલી જોઈ એક નાગ પોતાના રાક્ષ
માંહીથી બહાર આવ્યો, અને તેનું દૂધ પીવા લાગ્યો.
થોડી વારમાં ખુબ ધાવીને તપ થયો, તેથી તેને આનંદ
ઉપજ્યો, આનંદના ઉભરામાં તે એકીદમ બોલી ઉઠ્યો,
આહા! આજે કેટલા રોજ થયા આ ગાયનું દૂધ પીને
ખુશી રહુ છું. જો આ વખતે આ ગાયને આલેક હોત

તેા ખરેખર તેને ન્યાલ કરી નાખત પણ તેતો અનેજ
 કપાંધી. આ સઘણું વૃતાંત બાળમુકંદે તો સાંભળ્યાજ કર
 તેા હતો તેથી સમય જોઈ નાગ પાસે જઈ હસત જોડી
 ઉભો રહ્યો. નાગે પુછ્યું ભલા ગાણીસ તું કોણીયું. અને
 આવે વખતે આહીં કપાંધી. બાળમુકંદે કહ્યું મહારાજ
 હું આ પાસે ઉભેલી કામધેનુનો ખણી છું. કેટલાક રોજ
 થયા એનું દુઝથ શુભ થઈ જતું ગાટે આજે તેની તપાસ
 કરવા નિકળેલા તે આહીં આવી મર્યા જોવા ઉભેલો હતો
 તેવામાં આપના મુખાર્ચિકની મધુરી વાણી સાંભળી.
 જોથી આપની શેવા બળવવા સત્વર આવ્યો છું. ના
 ગે તેની સડોગળ વાણી સાંભળી કહ્યું, બાળમુકંદ તારા મુ
 ખની વાણી તેમજ તારાં નમ્રતા ભરેલાં હોત વચન સાં
 ભળી ખુશી થયો છું; ગાટે ખુશીની સાથે કહ્યું છું જે
 માર તને વચન છે. જોથી જે ગાગવાનું હોય તે માગી
 લે કારણ હર વખત કાંઈ આવુ અમત ચોધડોછો હાથ
 આવવાનું નથી, ગાટે કાંઈ પણ વિભાગ કરવા વગર ગા
 બી લે. બાળમુકંદે હાથ જોડી કહ્યું. હોત દયાળુ હું ખીજી
 તો શું માગું કારણ મને સર્વે વાતની બીલા લેહેર છે પરં

તુ મારે પેટ પુત્ર નથી. જોધી મને પુત્ર લાભ થાય તેવી
 શ્રેયશ્ચા કરશે. અને એને એ, આશામાં હું અહોનિશ ભટ
 ક્યાં કરું છું, તે ઉપદેશ પુરી પાડશે. નાગે કહ્યું બાલમુકંદ
 તારા નર્મીયમાં પુત્ર લાભ નથી, તો પણ હું પ્રથમથી ત
 ને વચન આપી ચૂક્યો છું, માટે તારે પેટ પુત્ર લાભ થ
 શો, પણ તે વચ્ચે શામળો થશે. આવું જો થાય તો તું
 તેનું નામ હરિપ્રસાદ પાડજો. બાળમુકંદ તથાસ્તુ કરો ઘે
 ર વળી આવ્યો. ને નાગ ત્યાં અંતરદયાન પામ્યો. પાને
 અસોય થયો. બાળમુકંદને ઘેર કેટલીક મુદત વિત્યા બાદ
 તેની આંતરે ગર્ભ રહ્યો. ઇશ્વર કૃપાએ તે સગર્ભા સ્ત્રીએ
 એક દિવસે એક રત્નને પોતાના ઉદરથી જન્મ આપ્યો, તે
 જ વખતે બાળમુકંદે તેને નખરાખ શીએ તપાસી જોયો.
 તો નાગે કહ્યું પ્રમાણેજ તે જાણ્યો અને મુહુર્ત જોવરા
 વતાં નાગના કહેવા પ્રમાણેજ હે અક્ષરે નામ આપ્યું તેથી
 તેનું નામ હરિપ્રસાદ પાડ્યું. જ્યારેકાને દાન આપી ન્યાય
 કીધા તથા બધા ગામમાં ધરો ધર દવળગંગળ ગતવાં લા
 ગ્યાં. હરિપ્રસાદ જાત્રા ને સમજણી થયો, એટલે તેના

માવિત્રોએ તેને નિશાળે ભાજવા મુક્યો. ત્યાં કને તે પોતાની માલાક યુદ્ધિથી વિદ્યાજ્ઞાસમાં વધતો ગયો અને પંદર વરસની અંદર તે તેણે ભલમ ડેળવાથી અળવો હુશિયાર થયો. એવામાં અંદ્રાવતીનો પ્રભાશંકર મહારાજ પોતાની પુત્રી સત્યવંતી કાળે કાઠ સારો વર સોપવા નિકળે બહારે ફરતો ફરતો બાલમુકંદનું નામોયું ધર જાણી આવી ચડ્યો. બાળમુકંદે તેને પોતાનો જન્મ ભાઈ સમજી આદરમાન આપી પાસે ખેસાડ્યો. બાલમુકંદના ધરને આડંબર જોઈ પ્રભાસંકરે તે ગાહિત થઈ ગયો. થોડા વારે વાત ચિત કરતાં જમવાનો વખત થવાથી સરવે જમવાને છઠ્યા તે જમી રહ્યા બાદ સરવે ખેડકમાં ખેડા. તે પ્રસંગે પ્રભાસંકરે બાળમુકંદ પાસે પોતાના બે હસ્ત જોડો કહ્યું. “બાલમુકંદ જો આપ મારા પર કૃપા કરો તો બે વચન ખોલવા રજા માગુ છું.” બાળમુકંદે કહે પ્રભાસંકર સુખેથી ખાસો હું તો આપ જેવા ભૂદેવોના પગની રજા છું. આટલું માન મને આપ આપો છો, તેટલા માનને હું લાયક નથી. મારે જો કહેવાનું હોય તે બિન દેહેરાતે કહે જરા પાણી આપડો ખાશોમાં. પ્રભાશંકરે કહે “મારો

વિચાર મારી પત્રીના લગ્ન આપના ચિરંજીવ હરીપ્રસાદ
 વેરે કરવાનો છે. કારણ તેઓની સરખી જોડ છે. વળી
 આપણે પણ એક બીજાને મળતા છઈએ. જોથી ઉમદ
 રાખુ છું જો મારી પાસે આશા નિર્થક જવા દેશો નહીં”
 આ વાત થતી હતી તે પ્રસંગે એક બીજો બ્રાહ્મણ ત્યાં
 ઘટેમો હતો, તે બોલી ઉઠ્યો કે ભાઈ પ્રભાથંકરની ફીક
 રી મં પણ જોએલી છે, તે સર્વે વાતે હુંશીયાર છે, વળી
 વિદ્યામાં પણ ઉત્કૃષ્ટ છે. બાલમુકંદે થોડી વાર વિચાર કરી
 બનેલ બીના પોતાની પત્નિને કહી, તેથી તે પણ ખુશી
 થઈ, અને ખુશીની સાથે કપ્પલ કપ્પુ એટલે પ્રભાથંકરે
 એક શ્રીકૃષ્ણ તથા એક શ્રાદ્ધાર હરિપ્રસાદના હાથમાં મૂકી
 અને તિલક કપ્પુ. પછી એ ત્રણ રોજ ત્યાં કને ઠેરી લગ્ન
 નો મુકરર દિવસ ઠેરાવી પોતાને માગ થયો અને ત્યાંહાં
 જિવાહની સામગ્રી સજવા લાગ્યો. આંહી હરિપ્રસાદનો વિ
 વાહ પણ ધામધુમથી થવા લાગ્યો. એમ કરતાં લગ્નનો
 દિવસ નજદીક આગ્યો. એટલે બાલમુકંદે જનન શબ્દમારી
 મંદ્રાવતી તરફ ચાલવા માંડ્યું કુચપર કુચ મુઠામપર મુઠા

મ કરતા રાત દિવસ પંથ કાપતાં તેઓ એક અરણ્યમાં
 આવી પહોંચ્યા. આ વન તમામ ભયંકર તેમજ વૃક્ષોથી
 ખીચી ખીચ ભરાઈ ગયેલું જ્યાં કને જનનઈઆને કાને
 ધાતક પશુઓ જેવા કે સિંહ, વાઘ, વર, વિગેરેના અવા
 જો સાંભળવામાં આવતા. તેની આજુ બાજુ ખોલિયામાં
 થી ભયંકર પાણી ઝીણા દુરના શબ્દો સંભળાતા હતા, વ
 જી પાણીના ઝાટા ઘોઘ જાણી આકાશથી પડતા ના હો
 ય તેમ જમા ધમી ભરેલા શબ્દો સાંભળવામાં આવતા
 હતા. વળી તરેહ તરેહની વનસ્પતિ ખીલી રહી હતી, જે
 ગાં આંખા, આંખલીઓ, ખાવળ, આવળ, બાર, ખાખ
 ર, ઝર, સાગ, સીસમ, જાંબુ, અને રેઆણનાં ઝાટાં
 ઝાડો, એટલાં તો પાસે પાસે ઉભેલાં હતાં કે આકા
 શ મંડળ ક્યાં છે. તે પવન લાગ્યા સીવાય કિંચિતજ મા
 જમ પડતું; વળી જાંબુ, જાંબુ, કેતકી, ડોલર, મરવો, ખ
 ટ ઝાધો, અને મુલાખ વગેરે નાના ઝાડોએ પોતાની ખુ
 શ્મ્યાઈ એટલો તો ફેલાવો મુકેલ કે તેથી ગજ તેવા કે
 દિ માણસનું ગગન તર ચડી ગયા વગર રહે નહીં, વળી

વૃક્ષોપર હંશ, મોર, પોપટ, ચક્રવા, હોળા, કપુતર, સારસ,
 સુઆમુખ, વગેરે પક્ષિઓ જોડે મળી પોતાની પ્રિયાઓને
 રીઝવવા એવી તો મધુરી બાણીથી કસોબ કરતા હતા કે કા
 ગરિબનો રથ પાછ તે સાંભળવા અટકી પડે. આવી ખુશ
 નુમય પાછ એકાંત જગોએ દરિપ્રસાદની જનન આવી પ
 હોંચી. ગાડીઓપર ખેડેલા જનનઈયાઓ તરેહ તરેહના ગ
 પાટા ગારી રહ્યા છે, કેટલાક જ્ઞાનની બાતો કરે છે. એ
 ટલામાં બ્રાહ્મીમાંથી કંઈક આવાજ સંભળાવે એટલે તો સર્વ
 અમલીને તેની તરફ તાકીને જોવા લાગ્યા. તેટલામાં તો
 એક વિદ્વાજ એકરુનો સર્વ આયુષ્યધ આદર્શ આવતો
 જાણાવો એટલે તો સર્વ ત્યાં ખમયાઈને ઉભા રહ્યા.
 પાછ તેટલી વારમાં તો તે જગજગ આવી પોહોંચ્યો. તેણે
 એકદમ આવીને ધુસ્સામાં જનનઈયાને પુછ્યું. તમ કોણ
 છો અને ક્યાં જાઓ છો. જનનો એક વળાવો બાહ્યો,
 અહ્યા અમ ગમ તે છીએ, અને ગમ ત્યાં જઈએ
 છીએ, તેમાં તારે શું, તું તારે માર્ગે ચાલ્યો જ.
 આવી ખટપટ થતાં તે ભુરાડે એક શીશોટી વગાડી, કે
 આશપાસથી દશબારને આશરે ભુરાડે આવી પહોંચ્યા

અને એકદમ જનધંપાપર દુટ્ટી પડ્યા આવો એકદમ
 અકસ્માત જોલ જોઈ બાળગુડાં વિગરે સરવ જનધંપા
 ગભરાઈ ગયા પણ પાછો પોતાનો શાગ ધરમ સંભાળી હ
 થોયારો સજ કરી જેમ બકરાના ટોળાંમાં સિંહ કુદી પડે
 તેવી રીતે તે લુટાડોળાના ટોળાંમાં કુદી પડ્યા અને સા
 ગા સાંગી કતલ ચાલી, થોડી વારમાં કતલે ભયંકર રૂપ
 પકડ્યું. એટલામાં હરિપ્રસાદે જીવસાગમાં આવી એક છુ
 ટાડપર તલવારનો એવો ધા કર્યો, કે તેના પુરા બે હ
 ઠાં કર્યા. એટલે તે કાપા કાપી વધવા ભાગી, આટલા
 અરશામાં ઉત્તર દિશામાંથી એકદમ કુટલાક સ્વારો આ
 વી ચડ્યા તેમજી તથા જનધંપાઓએ મળી લુટાડોળાને
 પકડી સરકારમાં કેદ કરાવ્યા. મદદગાર સ્વારો ચંદ્રાવતીથી
 રવાના થઈ હરિપ્રસાદની જાનને સાંભળ્યું કરવા આવેલ હ
 તા, તેમના જોવામાં આ દેખાવ આવતાં વચમાં પડવાની
 ફરજ પડી તેમજી ચોરોને પકડી ત્યાંના અધિકારી ગારકૂત
 કેદમાં રવાના કર્યા. જાનને માન સંહીત શાગમાં તેડી ચું
 ફર અવાસોમાં ઉતારા કરાવ્યા સાંજ પડતાં સર્વ જનધં
 આ જમી ઉઠી તૈયાર થઈ વરધેડાની સાગથી સજવા

ભાગ્યા. ધામ ધુમધો વરઘોડો શણગારી કન્યાને માંડવે ગ
 યા. જ્યાં કને સ્વળમંગળ મનાઈ રહ્યાં હતાં, નોખતો,
 નગારાં અને શણગારના સ્વરો ઐટલા તો જોસથી જ
 તો હતા કે તેના અવાજો કરીને ઠાન પણ જોર મારી
 જાય. રાત્રીની સંકટાણ અને જોવા આવેલાની ભીડ ભી
 ડથી રેતી ઐટલી તો ઉડતી હતી કે પુણિમાનો ચંદ્રમા
 ભર આકાશે આવેલો વગર ચંદ્રજી ચંદ્રજી થએલો માલ
 મ પડતો હતો, અને ગરમી દેવતાની તેજી એકદમ જ
 ગી પડી હતી ભીડ ભીડમાં ચોરો તથા ખીસા કાતર
 અને ઠગો પોતાની આશા પર આવવા ઉપાચો લેવા ચુ
 કતા નહોતા પણ સારા જોડાપતને લીધે ફાવી શકતા ન
 હોતા. શંખિક પુરસ્ક્રાના માઠાં તે વખતે ગુલાબની કળી
 માફક ખીલી નિકળ્યાં હતાં, આની તરફ સતિઓના શ્રા
 ઠાંપર ઉઘાસી રૂપી સાડી પથરાઈ હોય, એવું દિસતું હતું.
 આવી ધામધુમધો હરિપ્રસાદ માંડવે આવી ઘોડા સહિત
 ઉભા તેવોજ તેની સાસુ પુશલ, મુશલ, રવાઈઓ, અને
 ત્રાક વિગેરે પુંખવાની સામગ્રી તૈયાર કરી રાખેલી હતી

તેથી પોંખી બીધા. વર રાજને પોંખી કરી જડિત્ર માંપ
રામાં તેડી ગયા નેની શોભાનો વર્ણન થાય નહી. તેં પ
જી થોડક વર્ણનની જરૂર જણાતા તે કર છું તે નિચે
પ્રમાણે.

હરિગીત છંદ.

જોતાં જાણાયે આજ તેા હંદ્રાંધુરી ઉત્તમ ખની,
સત્ય જાણ્યે દિગમાં નહાં મંડપ તારી શોભા ધણી;
રતને જડયાં સુન્દરિ તણા મળકાટ ચારે ગમ પડે.
હીપક થકી શાંખો મળી અજવારા ઉત્તમ તે કરે.
નર ભૂપતિના ચિત્ર ખડુ વિચિત્ર તેજ જણાય છે,
ઝીલા અને જાજમ જગિનપર જોઈ મન મઠલાય છે;
અદભૂત ઠાઠ અગાધ ખનિયો, ખેરા ખડુ મંડપ તણો,
વરરાય શોભે વેરામાં સ્વરૂપ-વાન અતી ધણો.

ત્યાં કને ગોર મહારાજે ચોરીમાં ફેરા ફેરવવા માં
ડયા. કન્યા તમામ સ્વરૂપવાન હોસતી હતી. આજી તરફ
હરિપ્રસાદનું મન ખુશીના જોસથી પ્રકુલિત થયું હતું તે
થી તેના મુખની ભાભી ગુમાવો મલાપન પામતી માલ

મ પડતી હતી. વર કન્યા ખંને ચોરીમાં આવ્યા. એટલે
 તેમની ફઠી પ્રમાણે ગોર ગહારાને તેમનો હસ્ત ગળાપ
 કરી આરે મંગળ વરતાવ્યાં. એથું મંગળ પૂરું થતાં જય
 જયકારના નાદે કરી મનુષ્યોએ મંડપ ગળવો મુક્યો.
 બાદ વરરાજને તેને ઉતારે તેડી ગયા. આવી રીતે ઠાઠ
 માઠથી ત્રણ દિવસ જનને રાખી પ્રભાશંકર ગહારાને
 સર્વેને ચોગ્ય પેઢેરાગણોએ આપી વિદાય કીધાં. બાળમુકંદ
 વિગેરે કન્યા તરફનાને મળી કરી પોતાના નગર તરફ રવા
 ને થયા અને કેટલેક દિવસ પોતાના પાંધર સંગિય આવી
 પેઢોંચ્યાં. પૂરવાસીને ખખર થતાં ઉલ્લાસ ભેર સામા આ
 વ્યા અને અતિ ઠાઠમાઠથી જન જવેર ગઈ. ત્યાં કને
 શિરરતા મુજબ જગાડી જનઘઆને પોત પોતાને ઘેર બિ
 દાય કીધાં. રાત્રે હરિપ્રસાદ પોતાના શણગારેલા ઓરડામાં
 સુવા ગયો, ત્યાં જઈ તે છપર પલંખપર પોઠયો. પછી તેને
 ઊંધ આવે નહીં, તે પળમાં ઉઠે પાછો ખસે, વળી સુવે,
 ને વિચાર કરે, અરે દેવ!! એ હજી શા કામમાં રોકાએલ
 હશે? શા વાસ્તે આવતી નહીં હોય? અરે!! એ આવશે
 ત્યારે સ્વાલ પૂછી એની વિદ્વતાની પરિક્ષા કરેશ. કેાણ

ભણે વિદ્યામાં કેવી ચાતુર્યતાવાળી હશે. પણ નાના એતો
 મહા હુંશીઆર છે. તે મેં મારી કહ્યુંદ્રિથી સાંભળ્યું છે.
 હશે ક્યાં આધું છે. જે હશે તે હમણાં જણાશે. પરંતુ હમણાં
 જમાનો કેવો છે. જો થોડું ઘણું ભણ્યા તો તરત મનમાં
 લાગી આવે છે કે મારે ભણેલ સ્ત્રી હોય તો કેવું સારું!
 અને વાત પણ સાચીજ છે. સ્ત્રી ભણેલ હોવાથી કેટલી
 બધી જાતનું સુખ પ્રાપ્ત પામ્ય છે. ઘરનો ખર્ચો કાર વહેવાર
 તે અછી તરેહથી રાખે છે. બેઠમમાં પડી ધુતારા લોકાથી
 તે ઠગાતી નથી. પોતાના પતિને વખતે વિપતિ પડે છે,
 ત્યારે તે ટાળવા અનેક ઈલાજો બુદ્ધિથી ચોજે છે. નિતિનો
 ગ્રંથાર સજી હમેશાં મેપરના તથા સ્વસુરનાને ખુશી રાખે છે.
 વગેરે વગેરે કારણોથી સ્ત્રી ભણેલી હોવાથી સુખ પ્રાપ્ત પામ્ય છે.
 જ્યારે આવા વિચારો હમણાના મરદોના અંતરને વિશે
 ઠગાણા છે. ત્યારે આશા રાખવામાં આવે છે કે, સ્ત્રી કે
 જાણીનો પાચો મજબુત થશે. કે, જેથી જમાનો સુધરશે.
 આવા આવા અનેક વિચારોમાં હરિપ્રસાદ બીન થઈ ગયો
 છે. આણીદાર સત્યવંતી પોતાના આલુપણ સજી અલ
 કારાદી પેઢેરી બણી ઠણી જેમ ભર યોગાસે મરીતા પો

તાના સામરપતિને મળવા જતી હોય તેમ પોતાના પતિને
મળવા ચાલી. વળી બહુ કુદો વેલ પોતાના ગુલામી રંગના
ગુલામ વૃક્ષને છાતીમાં ભીડી અધર ચુંબન લેવા દિન પ્ર
તિદિન વધારે વધે છે, તેવી રીતે આ નવોદા સતી, કામ
માં આકુળઆકુળ થએલી, ગજ ચાલ ચાલંતી, નેપુરને
બળવંતી, કટીમાં લંક નાખતી, નાગફણ ચોટવો છું
ટો મેલા, પુર જોસમાં ચાલતી ઠેક હરિપ્રસાદ જો ઓરડામાં
સંકલ્પ વિકલ્પ જોખનો ઓઠો હતો; ત્યાં જઈ તેને સનમુખ
ખડી રહ્યો તેવોજ હરિપ્રસાદ એકી પડી ખડો થઈ ગયો.
ખંનેની દ્રષ્ટે દ્રષ્ટ મળી પરંતુ થોડી વાર સુધી બેમાંથી એક
થો પાન રખડ મરજો બોલાવો નહીં. હરિપ્રસાદ તેને જો
તાંચાર લિંગમુદ બની ગયો. આખી તરફ સત્પત્નતી પણ
નવોદા હોવાનું લજ્જા, ભય, વગેરે કારણથી સ્તબ્ધ થ
ઈ ગઈ. જાન પુરવને સ્ત્રી કરતાં લજ્જા થેડા હોય છે, એ
સાબિત છે. તે મુવાફિકર હરિપ્રસાદે કહ્યું “અચી તું આમ
બે બાકળી કાન બની ગઈ છું? હાલા કેમ રહ્યું? આવ

મારી જોડે આ પલંગ પર બેસ" સમ્પત્તી પોતાના પરવાળા જેવા હોદ્દાની અંદર મોઢું જરા ભાવ સહિત મલકાવી આગળ ચાલી સુખ સંજ્યા પર તેના પડખામાં આસ્તેથી બેઠી. વાંચનાર સંજ્ઞા આ વખતે બાળમુકદે હરિપ્રસાદના ઓરડાના પાસેનાજ ઓરડામાં પોતાનું બિછાનું કરાવ્યું હતું. તે આ વખતે કાંઈ કારણને માટે જાગતા હતા. પોતાની પ્રીયાને પોતાના પડખામાં બેઠેલી જોઈ હરિપ્રસાદે કહ્યું. વહાલી, આજ હું મારો જનમારો સફળ થયો એમ માનું છું, કારણ તારા જેવી સુધડ સ્ત્રી મને મળી.

સમ્પત્તી— સ્વામિનાથ આપ મને આટલું માન આપો છો તેટલા માનને હું લાયક નથી. આપનો મારા શિરના માર્જિક છો. અને હું તો આપની જન્મ જન્મની ઠાસી છું. સ્ત્રી, એ પુરુષની ચાકરીને માટે સરજેલી છે. હું આપની પત્નિ છું, અને હવેશાંને માટે આપના સુખ દુખની ભાગ્યજી છું. એ મ આપ ખરે ખર માનસો.

હરિપ્રસાદ—મારા પ્રાણથી અધિક પ્યારી, એવું સમજનારી તારા જેવી જુજ આ દુનીયામાં હોય છે.

સત્યવંતી—સ્વામીનાથ હું તે શા લેખામાં પ્રથમ જુવો
 તો ખરા દ્રોપદી, સીતાજી, અદ્યાજી, વગેરે સત્ય
 આપારે પોતાની કિર્તિ અમર કરો ગઈઓ છે.
 હરિપ્રસાદ—મમ જીવનહાર, પરંતુ એઓ આવી સત્યતામાં
 પ્રવીણ થઈ ગઈઓ છે, માટે આપણે પણ તેવા
 સારા વિચાર ધરી આ દુનિઆમાં પ્રિતિ મળવી નામ
 અમર કરવું, એવું જાણનારો પણ હાલે જુજીએ.
 હાલે તો સાનું ભાગ્યું વાંચતાં લખતારા આવડ્યું
 એટલે દિલમમન ગાયન, ગોપી વિલાસ, વગેરે વ
 ગેરે અનિતિને ઉછેરનાર, સુનિતિનો ટાટ તોડી
 પડનારાં પુસ્તકો વાંચે છે, તેઓ પોતે વાંચે છે,
 એટલુંજ નહીં પણ તેની અનાડી માડીઓ તેમ
 ને વંચાવે છે આપો ધણે ઠેકાણે આવા નકારા
 કામો જને છે. ને તેમાં પરિણામ ગેરકાયદે થાય છે.
 સત્યવંતી—આપ કહો છો એ સત્ય છે. કારણ હું જે વિદ્યાભય
 માં અભ્યાસ કરવા કાળે જતી હતી, ત્યાં મારાજ
 વર્ગમાં માત્ર એ જાણીનેજ નિતીના પુસ્તકો વાંચવા

(૧૬)

પર પ્યાર હતો. બાહી બીજી જ હતી, તેઓ પોતાની
 થોપીઓ, એવાં ટાપલાંવાળાં પુસ્તકોથી ભરતી,
 અને તેમાંજ નિમગ્ન રહેતી.

હરિપ્રસાદ—ઠાણી, જમાનો દિન અતિશય સુખરતો હતો
 છે, માટે જે જે ખોટો છે, તે વિદ્વાન સમગ્ર
 સ્થો થોડે થોડે દુર કરતા જશે. બધું સાથે લગુ
 સામટું કરવા બસ, તો એક ન થાય એ તે
 બીજી એપીમાં “બારને જોકરો” આ શાકમાં
 વાંચું હશે. વળી કહેવત છે કે “એ ધરનો પરા
 જો ભૂખે મરે” એ પ્રમાણે થાય, એટલે સરવે
 હળવે હળવે થતાં જોયા પાપાપર આવશે. વળી
 તારાને ગારા કરતાં જેઓ એ કાર્યના ધુરંધર
 છે, તેઓ, એની ઈજે સુધારશે.

આ પ્રમાણે પોતાની પ્રિયાથી તે સંભાષણ કરતો
 હતા, તેમજ સત્યવંતી પણ તેવીજ રીતના પ્રશ્નો આપ
 તો હતી. પોતાને મળેલ સ્ત્રી એક હોય છે. આપુ તેના
 ખારવામાં આવું, એટલે તેના હૃદયનો પાર રહ્યો નહીં.

તે એકીદમ તેને પ્યારના જોસથી ઝીટી પડ્યો, ને ભેટતાંજ વાર તે એશુદ્ધ થયો. તેની આંખો ચડી ગઈ, તેનું શરીર ઠરો હોમ ખન્યું અને તે એશુદ્ધ હાલતમાં આવી પડ્યો.

વાંચનાર સજ્જન પોતાના મનમાં ખીજી માપતપર ખ્યાલ લાવશે. પણ તે ખિના ઓર છે. હરિપ્રસાદને તે વખતે જીવનમાં એશ્વરી ધ્યાન લાગી આવ્યું. તેણે જાણ્યું આ સંસાર મિથ્યા છે. આવી પ્રીતી તથા સુખ જરા વા રમાં નહીં જોવું થઈ જશે. આવા વિચારમાં તેનું મન પલાયન કરી વૈરાગ્ય રૂપી અરણ્યમાં મુસાફરી કરવા લા ગ્યું. તેથી તેની હાલત આવી નિસ્તેજ બની. આની તરફ સત્યવંતીના તો હાંઝાઝ છુટી ગયાં. તે વિચારવા લાગી ભલા ભગવાન આ શું મમત્કાર? અરે વિશ્વેશ્વર! આ તારી કેવી અકળ લીલા. એમ વિચારી રડી પડો. રડતાં, રડતાં, મુખમાંથી નિકળી ગયું.

હોહો.

અરે નાથ ક્ષણ વારમાં, ખદ્દયું કેા? કે મૂખ;
સખ ગમાવી પલકમાં, સામું ઠીકું દૂખ.

અહો મમ પ્રાણાધાર, આ તમારો આવી દશા
 કેમ થઈ ગઈ! પ્રાણપતિ હમણાં તમ મને પ્રેમ વચને કરી
 હામસાગરમાં ઝીલાડતા હતા, અને હવે રણવગડાની ઢુની
 રેતીમાં ખાગો છો, તેથી મારું શરીર ખળી ખાખ થાય
 છે, માટે મારી વાજે ચડી ઠંડક રૂપી પીછોડી ઓઢાઢી શાંત
 કરો, નહીંતો મારા પ્રાણ પલકમાં પલાયન કરી જશે.
 વાહલા પતી આમ કરવું તમને ઘટે નહીં. વાર શું લ
 ગાશે છો! મુખથી કેમ બોલતા નથી! સ્વામીનાથ! અહો
 સ્વામીનાથ! અરે મેં દોઢાઈ કરી કાઈ અવળો શુકન તો
 નથી કર્યો! કદાપી મુર્ખ બનીને બોલાઈ ગયું હોય, તો
 क्षમા કરો. પણ હરિપ્રસાદ તેના સામું ટગર ટગર જોવા
 કરે છે, પણ એક શબ્દ સારખો બોલતો નથી. એટલે તો
 સત્વંતી હાથ અફસો કરતી બરણીએ ઢળી પડી. પાછી
 તે સુધિમાં આવી ઝીણે સ્વરે વિલાપ કરવા લાગી.

લલિતછંદ

અરે ઓ પતી, બોલતા નથી;

પલક વારમાં, શું થયું અતિ.

(૩૨)

ભર અરણ્યમાં, મુકિ શું પીર;

પ્રિય તમે મને, એકલી કરી.

અરર ઓર્મીનું, શું થયું તને;

અરર કાળ તું, સેડ જા મને.

સરરે પડે, આંસુ આંખથી;

પ્રિય તણી છખી, હુંજ જાંખતી.

જીવ નથી જતો, પ્રાણથી પડે;

જીવન મુજ ગયો, જીવથી ખરો.

કુખ તણા તરે, આંધિને પડ્યાં;

ભવ કપા તણા, પાપરે નડ્યાં.

અરરે અરે, શું તને થયું;

સુખ સંસારનું, હિરે ગયું.

આ પ્રમાણે વિલાપ કરતી સત્યવંતી મુઠા પામી.

ચોડી વાર રહ્યા પાદ પાછી સુદ્ધિમાં આવી બેલો વારે
।બી.

છેરે, જુદી.

૨ ગયો.

હોદ્દા.

વાણશ્યું જીવતર માહરું, વાણસ્યો સખ સંસાર;

વાણસ્ય કારજ બિમનું, વાણસી ધડી પલ વાર.

આ વખતે હરિપ્રસાદને ભાન આવવાથી તે જોવા લાગ્યો તો પોતાની પ્રિયા તમામ વ્યાકુળ અવસ્થામાં બે બાકળી જેવી બની છે, તેથી ભેટી પડ્યો, અને બાહ્યો, હે પ્રાણસખા આવી તારો અમુલ્ય પ્રીતી છોડીને મારે એક દિવસ રામચરણ થયું પડ્યું. માટે મારા મનપર વૈરાગ્ય રૂપી વાદળ ચડી આવતાં મારી શુદ્ધિ કેકાણે નહોતી.

સમ્બંધી—મારા આધાર તમા જરા પણ સોચના કરશો માં કારણ આ દુનિઆં ફાની છે, સર્વ કાળને મરણું તો છેજ, રાય કે રંક, સુર કે અસુર, સર્વ જણે એ પીછોડી એટલા જન્મતિ વખતે કરાર કરી આપ્યો છે તો આપણે પણ તે માન્યજ છે. કારણ “વિપમ સારજો, ત વિવાહ સ માન” તો આ બાબત નાહક પશ્ચાતાપ કરવાથી શરીરને ફાની છે આપને મારા વશે આટલું બા

ગી આવે છે, તો હું ખરા અંતઃપુર્વક વચન
આપું છું કે, જો આપની એવો ગતી થઈ
તો મારે આ મિથ્યા સંસારમાં રહેવું નથી. ખ
ચિત્ત હું છું કે મારા દેહનો ત્યાગ કરી મૃત્યુ
લોકમાં આપના સુખ દુખની ભાગીયાણી થઈ
શ. કારણ તમારા વગર મારે આ સંસાર શા કા
મનો છે.

હરિપ્રસાદ—પ્રિયા તારા મહાર વચને મારું વજ્ર જેવું જે
મન તે ઊઠક માફક ગળી વહી જવા જેવું થયું
છે. પ્રાણથી અધિક પ્યારી તારા ઉપર હું ફીદા
છું, અને હું પણ તને વચન આપું છું કે ક
દાપી તારી એવો ગતી થઈ તો મારે પણ તારી
પાછળ મરવું છે. પણ આ ફાની દુનિઆમાં રહે
વું નથી. કારણ શાસ્ત્રોમાં નિવેદન કરવામાં આ
વું છે કે જોટલો સ્ત્રી પ્રત્યે પુરુષને હક છે તેટ
લોજ પુરુષો પ્રત્યે સ્ત્રીઓને હક આપેલા છે.

શત્પર્વતી—પ્રતિવંશ પછર આપને આજ્ઞા રાખે આપ

ની સદા ચડતી થાય, મારું શરીર આપની ઝે
ડીપરથી કુરખાન છે. કારણ સ્ત્રી માત્રનો ધર્મ
છે કે પોતાના પતિને કુખ પડતો વખતે પોતે
તેની ભાગ્યણી થવું. આપ મુજ રંક દાસીને આ
ટલું માન આપો છો તેટલા માનને હું લાયક
નથી.

બાલમુકંદે પોતાના પુત્રને મુખે છેલ્લો પોંછંટ સાંભ
ળ્યો. ત્યારે તેની ધિજ જતો રહ્યો, ને વિચાર કરવા લા-
ગ્યો. કદાપી પુરૂષ પછવાડે સ્ત્રી સતાં થાય એ અસંભવિત
નથી. પરંતુ સ્ત્રીની પછળ પુરૂષ પોતાના દેહને ત્યાગ
કરે એતો ક્યાંઈ પણ સાંભળવામાં આનું નથી. તે આ
જ મારા ચિરંજીવના માઠાથી સાંભળ્યું માટે મારે આ
બાબત સૂઝેજ તપાસ કરવો જોઈએ. એવા વિચારમાં તે
નિંદ્રાવશ થયો. હરિબ્રસાદે હજુ તેની કસોટી કરવા બીજો
બુટો ઉઠાવો કહ્યું. પ્યારી આ બધા વિચારો કરતાં મારો
વિચાર તો એમ થાય છે કે પોતાં વડેસા હોડી દેશાવર
આતે નિકળી જઈ, કારણ કેટલાક રોજ થયા મુસાફરી

કરવા તરફ ગાર લક્ષ થયું છે ગાંઠે એક વરશ દેશાટણ
કરી આવી હાજર થઈશ.

સત્યવંતી—વળી આ આપને શું વિચાર ઝગટવો. આવી
ભયંકર વાતો કરી મારા નરમ દિલને કાં દુખી
કરો છો! તમારે મન હસેવું થાય છે. ને મા
રે મન તો જીવ નીકળી જાય છે.

હરિપ્રસાદ—તારી પાસ માફો માગો કહ્યું છું કે મને ફક
ત ખાર ગાસેની રેલ આપ. કારણ મુસાફરી
કરવાથી કેટલીક જાતનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે;
ખીજ દેશોની રિતભાતની માહિતી મળે છે. હું
કામાં દેશાટણ કરનારો એક જાતની નિશાળ
માં પસાર થએલા વિદ્યાર્થીની મુવાફિક કેટ
લીક રીતોથી વાડકૂંઠારી મળવે છે.

સત્યવંતી—આરા તમ મને આમ તલસાવો છો કાં? અરે
તમા મસ્કરોમાં કહેો છો, પણ મારા હોશ
હી જાય છે.

હરિપ્રસાદ—એટલી મુશ્કેલી રજા તો અવસ્ય આપવીજ
પડશે.

સત્યવંતી—સ્વામીનાથ આવી વાત જોડી દીધી. મારી એ
સ્ત્રી તમને દેખી ઠંડી રહે છે. અરે મારા વ
હાલા પતિ વિયોગીણી સ્ત્રીના દુઃખની અવ
ધાજ છે. શું આપે નથી સાંભળ્યું?

હરિપ્રસાદ—વળી તે શું છે? તને જો પાદ હોય તો કહી
ખતાવ હું તે સાંભળવા ખુશી છું.

સત્યવંતી—સાંભળો ત્યારે.

મરખી.

કારતક મહિને કંથ સુણિ કહું કામની,
ઠંડી સીયાળે પડશે પ્યારા અપારણે;
એકાંતે બેસી વાતો કયારે કરીશ,
નહિં જાણી દર્શી નિશ્ચયે ધરથી બહારજે.
એ મહિનો કયમ જાણે તમ વિચારથી. ટેક.
માગ્યાર મહિને મુરખિ જેનો ચાલીએ,

તે નારીને શાલે દુઃખ અપારજો;
રાત દિવસ મુખથી રટના તેની કરે,
કપારે મળસે મારા પ્રાણપારજો. એ મ૦

પોશ મહિને જનશો ના પર ભુમિમાં,
જનશો તે આ દાસી તજશે પ્રાણજો;
એકલગી નહી રહું હું તમ વિયોગથી.
જરૂર જાણો થાશે મારી હાણજો. એ મ૦

મહા મહિનો મહા પીડાકારી મુજને,
લાગપાથી બહુ લાગે મન ઉત્પાતજો;
જેથી જુરી જુરી હું પિંજર પધરા,
માટે માવા મુકી દ્યો એ વાતજો. એ મ૦

ફાગણમાં તે ફાગ રમ્યાની હામ છે,
કરશું મુરખ્ખી મળીને લીલા લેહરજો;
એવો નૌતમ રંગરસ ઝળી ક્યાં જશે,
માટે કરો આ અપખાપર કાંઈ ઝેહરજો. એ મ૦

મેવ મહિને ચતુર નહીં હઈ ચાલવા,
કરશું વાહાલા વિદ્યા વાદ અપારજો;
ગાટે રહેજો મહેલે મારા મન ગમ્યા,

હિતમ વધશે એથી આપણા પ્યારને. એ મૃ
 વેશાકે વૃક્ષો રોયે પવને અતિ,
 તડ તડ થાયે ત્યારે નવ રહે ખિરને;
 એ વખતે ખિરજ મુળને કેાણ આપશે?
 ધીર વિનાતે આવે આંખે નીરને. એ મૃ
 જોઈ મહિને જ્ઞશોમાં પરદેશમાં,
 હૃન્હાળાની પડશે અગ્નિ અપારને;
 કરમાસે કાયા આ કુલ ગુલામની,
 હડી જશે રંગે ગુલામી લાલને. એ મૃ
 આશાડે આશા નવ તોડે નારની,
 મોર બપેયા બોલી મારે બાણને,
 ઝીણા ઝીણા ઝમર વરશે મેહુલા;
 બટકે ચાલી રીઝાવીશ મુજ પ્રાણને. એ મૃ
 શ્રાવણ મહિને સરસ બધામાં છે અતિ,
 ખામ ગચ્છલા આવે સરવે ધેરને;
 તે વખતે તમ પ્રીતમ કહી નવ ચાલસો,
 ચાલો તો થાય કામનિપર ફરને. એ મૃ
 ભાદરવે ભર જોખન મારું જુરસે,

જાણી કહે ગજ માતો મસ્તાનજો;

તે પેરે કુરીય હું તમ વિયોગથી,

વિર્ય પીકાથી થઈ અતિ દેરાનજો.

એ મં

આશોમાં આવી ગત્તપી નહિં ચાલશે,

મંદિર મુજને લાગશે ઝેર સમાનજો;

શેઝલડી થળી સમ મુજને સાલશે,

ભુલિશ, નિરુએ મુજ થરીરનું ભાનજો.

એ મં

હરિપ્રસાદ—પ્યારી તેં કહ્યું એ સર્વ ખર્ચ પણ દેશાટલક

કા વગર કેમ આવે, તું આવી સમજી હુંસી

પાર છતાં આગ કરે તે તને લાયક નથી.

સંતપવંતી—હું એમ નથી કહેતી કે કપારે પણ જીવુ ન

હી. હંતો માત્ર એટલુંજ કહું છું કે, હમ

ણી નહીં.

હરિપ્રસાદ—ઠીક તારે, પણ હવે ગને નોક્રા આવે છે.

કારણ રાત્રી પછી ગઈ છે.

સંતપવંતી—હું પણ ખુશી છું (પછે ખંને શુધ્ધ જાણ છે.)

પો કાટતાં સત્પવંતી વેઢેલી ઉઠી અને હરિપ્રસાદ

પણ ઉઠી કરી નાહી બાઈ પાઠ પ્રજા કરી રજાઈ તૈયાર

થતાં જમવા ખેડો. તે પ્રસંગે બાળમુકંદે કહ્યું, આજ આ પછી વાડીએ જઈ તપાસ કરી આવો કે તેની હાલત કેવી છે કારણ આપણાથી વિવાનું કામ હોવાથી મુદ્દલ જવા જાય નથી.

હરિપ્રસાદ—પીતાજી હું જમીને તરત જાઉં છું.

પછી હરિપ્રસાદ જમી કરી વાડીએ ગયો ત્યાં કને આમથી તેમ તપાસ કરવા લાગ્યો, બાળમુકંદે પણ જમી કરી તરત વાડીએ ગયો. ત્યાં કને જઈ હરિપ્રસાદને ખાટે ખાટું કહ્યું. ફિકરા ખાટે જીલમ થયો. અરે તારી સ્ત્રી તો વસીપના કંશે કરી રામ રાણ ગઈ. માટે જલદી ઘેર આવજો. આટલું કહી તે ઘર તરફ વળી આવ્યો, અને ઘર ધંધામાં ગુપાણી એટલે આ વાત તેના ખ્યાલમાંથી જતી રહી. આણી તરફ હરિપ્રસાદનાં તો હાંત્રાં જ નરમ પડી ગયાં તે બોલવા લાગ્યો, વાહ મારા ભગવાન અને વાહ મારા પ્રભુ આ શો જીલમ અરેરે આ મ તારે નહોતુ કરવું. અરેરે આ વાત શું ખરી હશે!! શું આવી રીતે મારી વહાલી પ્રાપ્તાનું અકાળ મૃત્યુ થયું હશે. આ મ વિલાપ કરતો તે બેશુદ્ધ થયો. પાછો શુદ્ધિમાં આવ્યા કેડે

જેભાન હાલનાં બોલવા લાગ્યો અહો! જગદીશ્વર તારી
અકળગતીનો પાર નથી. ગારા પ્રાણથી પણ અધિક શા
ભી સત્યવંતીને તેં સ્વર્ગે બોલાવી લીધી પણ નહીં જાણ
જે જે ગારો આત્મા પણ હમાણજ તારી પાસે આવશે.
આગ કરતો તે ઉઠ્યો. અને એક અંપાના છોડ પાસે જ
ઈ કટાર કાઢી બોલ્યો અહો! જગદીશ્વર જગત પાળક
પ્રભુ તું દયાળુ છું, તું કૃપાળુ છું, તું ગરીબ પાળક છું, સ
ત્યુ છું, પવિત્ર છું, તેં પણ વારમાં જળને ઠોકાણે સ્થળ
અને સ્થળને ઠોકાણે જળ બનાવ્યાં છે. અરેરે જે ઠોકાણે
એક ઠાંકરો પણ શોષનાં ગળવો મુશકેલ તે ઠે
કાણે તેં ઘાટા પર્વતો ખડા કીધા છે. વળી જે ઠે
કાણે પાણીના ટોંપાની પણ આશા રાખવામાં ન આવે
તે ઠોકાણે તેં મીઠા પાણીના પ્રવાહ ચાલુ કીધા છે પણ
અરે!! ભક્ષા ભગવાન દિન દપળ તેં મારી વહાલી પ્રીયા
થી એક રાતનો સંપોગ કરાવી વિયોગ રૂપી દરીઆમાં
બને શીદને ઝુકાવ્યો. મેં તે તારાં બોલ્યે ભવ શાં પાપ

(૪૩)

ઠરયાં હતાં અરે! મેં ક્યાં નીક્ષાં વન ખાળ્યાં હતાં, ને
 ગારા પર દુખના ઝાડો ઉગાવ્યાં હે પ્રભુ! હું તો તને
 ગારી મુસ્તક પુલ્લ ઠરી ગાર આપેલ વચન પાળી તને હ
 ગાણીજ નેપ્ત ઠરીશ, પણ મુસ્તક પુલ્લ ઠરતાં ગાગી લઈ
 છું ને હે પ્રભુ તારે ત્યાં પણ મને મારી મશ્માષાર સ
 મ્યવંતીથી મળવજે. શ્રી ભગવાન તું અંતરયાત્રી છે!!
 તારા હડાપણનો પાર નથી, ને ને કૃત્યો તારા હાથમાં
 થાય છે, તે સર્વ સારાનેજ ગાઠે, તેપણ વારે વારે મારે
 કહેવું પડે છે કે, આગ ઉગતા કુમાસવાળા છોકરે નખ
 દઈ ઠરમાવી નાખવો એ તારી પ્રભુતાઈને ઘટવું નહો
 તું. અરેરે મીઠેળ પણ છુટ્યાં નથી, પરજીતનાં લુગડાં
 પણ ઉતરયાં નથી! ને સમ્યવંતી તો સ્વર્ગ સંચરી!! (રો
 તાં રોતાં બોલે છે).

રાગ વણ્ણમરાનો.

ઠયાં ઠારી ધા વિસ્તારથી, મુજ પ્યારીરે;
 તે પોત્યા પારંપાર; હશા શો મારીરે.

યુકી મુજને ઐકલો, મુજ પ્યારીરે;
 તું ચાલી સ્વર્ગની માંહી, દયા શી ખારીરે.
 મીઠળ પાંખ્યા હાથમાં, મુજ૦
 લીધો નહી દલાવ લગાર; દયા૦
 ભુરું કર્યું પરમેશ્વરે, મુજ૦
 કુખીઆરો કુર્બળ આજ; દયા૦
 કમળ સમ મુખ તાહરે, મુજ૦
 તે દેખીશ કીયારે દિન; દયા૦
 અહિ ફેળ સરખા ચોટલો, મુજ૦
 નાસિકા કિરની ચાંચ; દયા૦
 અગલા જોવાં નેન તુજ, મુજ૦
 તુજ ભરત ખતુબ કમાન; દયા૦
 દાડમકળી સમ દંત તુજ, મુજ૦
 ગરદન તો કુંજ સમાન; દયા૦
 અધરિ વાણીએ પ્રાહિત કર્યો, મુજ૦
 હરિ લઈ લીધું મુજ મન; દયા૦
 હાથ હવે હું શું કરે, મુજ૦
 ફેલ ન્યાગ કરોય નિરધાર; દયા૦

(૪૫)

શું લખ્યું વિધાત્રીએ,
રખડાવ્યો ભર જંગલ;

મુજબ
૬૧૧૦

એત.

પ્રિયા! પ્રિયા! તુજ વિયોગથી, મરછ!! જાણજો આજ;
સત્યવંતી શાણી થકી, મેળવજો માહારાજ.

આમ કરી તેણે કટાર હાથમાં લીધું, અને ભમવા
નનું નામ લઈ તે ખાલ્યો જગદીશ્વર લેજો આ મુસ્તક,
આમ કરી તેણે કાળજો કટાર માર્યું, કે તે આર પાર ની
કળી ગયું. અને ધીમ્મ લઈને ખરણીએ ઢળ્યો પણ ઘા તાજો
હોવાથી તેમજ કટાર પણ અંદર હોવાથી તે પાછો શુષ્કમાં
આવી કટાર કાઢવા લાગ્યો, તેણે કટાર કાઢી દુશાલો આ
ઢ્યો, (સાસરાને ઘેરથી આપેલી મળેલ તે) એટલે તા
ણ આવવાથી તે ખાલ્યો. રામ-રામ-શીવ-શીવ હરરર.....
કરતો પોતાના પ્રાણનો અંતઃ આણ્યો. વાંચનાર ભાઈએ
હરિપ્રસાદનું આખ્યાન આપણે આંહીં સુખો વાંચ્યું. પણ
હવે આપણે સત્યવંતી ખાઈનું સંભારવું જોઈએ. તેનું શું
થયું? સત્યવંતીએ પોતાની સાસુ પાસે આવી પુછ્યું, મા

તાજી મારે આપણી વાડી જોવા જવું છે. માટે કૃપા કરી
આજ્ઞા કરો તેા આપણા મનસુખ મારી સાથે ચાલે. કારણ
ઘેર બેઠાં મને ઉકલતું નથી. રાધાજી કહે બેટા સુમેધા
જન્યો અને ફરી હરી આવેા, (મનસુખને) અદ્યા મન
સુખીયા અહીં આવ.

મનસુખ— થું છે ખા.

રાધાજી—તું સત્યવંતી ખાઈ સાથે આપણી વાડીએ જન.
મનસુખ—સારું ખા જાઈ છું. ખેન ચાલો તમને મારા
કાકાની વાડી ખતાવું.

સત્યવંતી—ચાલો તારે તું આગળ થા હું પાછળ પાછળ
આવું છું પછી તેઓ ચાલ્યાં ચાલ્યાં વાડીએ
મયાં. ત્યાં કને જોયું તેા વાડીનાં દ્વાર ખંધ થએ
લાં દીઠાં. એટલે મનસુખને ઠણું ભાઈ આ વાડી
તેા આપણીજ છેને!

મનસુખ— હા મારા કાકાનીજ છે. પણ ખા હું જાઈ છું.

સત્યવંતી—તે ઠા તું મારો સંગાથે ચાલને. પછી હું પાછી
કાની સાથે ઘેર આવીશ.

મનસુખ—ના ના હું નહીં આવું આમ કરતો જ

તો રહે છે.

પછી સત્યવંતી ઈશ્વાને ઉઘાડી અંદર પેસેછે, અને આણીએ તણીએ જોવા લાગે છે. પણ હરિપ્રસાદ ક્યાં છે પણ માલમ પડતો નથી એટલે તો તે, એકલી ખોવા લાગે છે. તથા લાંબા લાંબા કદમ ભરી એકો નજરે નિહાળીને જોવા લાગી. એટલામાં તેણે હંટેથી ચંપાનાં ત્રાડ તળે કંઈ રાતું રાતું ફીકું એટલે તેની તરફ તે ચાલી. આગળ ચાલતાં તેને માલમ પડ્યું કે હરિપ્રસાદજી દુશાસાં એકી સુતેલા છે. એટલામાં તો ને, તેની નજરે જઈ પડેલી, પણ ત્યાં પડેલીમાં પડેલી ખુલ્લી પડેલી કટાર તેણે દિઠો. એટલે તો તેના વિચાર બદલાયા લાગ્યા અને તેના મુખપરથી દુશાસાં ઉતારી મોઢું જોવા નું કરે છે, પણ પાછી પોતાના મનમાં વિચાર કરે છે કે કેણે જાણે એઆ આરામ સેવાને પોઠયા હોય તો? હું એ અને કાચી ભીંધમાંથી જગાડુ ને કદાપી કેપાપમાન થાય તો!! માટે એઆને આરામ સેવા તો દેઈ. (પણ પાછી પોતાના મન સાથે) ના ના એમ કેમ કરે? મારા મનમાં શક પેદા થાય છે કે, આ કટાર ખુલ્લું કેમ પડ્યું હશે?

અમ વિચારો તેણે કઠાર તપાસી જોયું તો તે લોહીથી ખ
 રડાએલું જાણાયું. એટલે તો તેના મુખની લાલી ઉડી ગ
 ઈ, એકદમ અધીરી થઈ તેના મુખપરનો દુશાલો દુર કર્યો
 તો તેની આંખો ચડી ગએલી, તેમજ તેનું ફીકું પડી ગ
 એલું મુખ જોઈ મુર્છિત બની ગઈ. કેટલોક વારે તેને સુ
 દ્ધિ આવી, અને હવે તો તે ખરેખરે કઠાર કાળજે મારી
 મરાણ પામીલો હોય એવું લાગ્યું. એટલે તો તેના હોંસ
 ઉડી ગયા, તેની ધીરજ જતી રહી, અને એભાન બની આં
 જો આણી મર તેણી મર ફેરવવા લાગી, તથા ખડખડવા
 લાગી. અહો શીવ!! આ શું હું ખરૂં દેખુ છું, અરે હું જ
 ગુ છું કે મને સ્વપ્ન છે. નારે ના આ તો મારા પતિ
 છે, અને તેણે કઠાર ખાઈ સ્વર્ગવાસી થયા છે. આવા
 વિચારમાં બે બાકળી બની રાડેરાડ કરી તેણે વાડી ગજબી
 મૂકી. તેણે હરિપ્રસાદને તેજ વખતે જાણામાં લઈ તમામ
 ફિરાકથી રૂદ્ધ કરવા લાગી. આ વખતે કરૂણારશ એવો
 તો છવાઈ ગએલો માલુમ પડતો હતો જે જંગલ તમા
 મ ખિહાપ્પાન ભયંકર લાગતું હતું. પોતાના પતિનો આ
 વી રીત અચાનક હમણનો વિષાગ થવાથી તેના ગાત્ર સ્ત્રી

યળ થઈ ગયા હતાં, તેની લલાવટીએ પરજીવાના માતીયા
ખાળ્યા હતા, અને તેથી જ કરીને તેના મુખમાંથી નિકળી
ગયું કે, પ્યારા પતિ...

ગરબી.

મહોલે પધારો મહારાજ માણીગર મહોલે પધારો. (એ રાગ)
હરણ કર્યો જગનનાથ, પ્રભુ હીરો હરણ કર્યોરે. ટેક.
અવાશ મેં ઉમદો કર્યો, ખરચો હામ અપાર,
આસિંતો ઉથલી પડ્યો, તડકે પેઠી હું નિરાધાર. પ્ર૦
હોલું છોડ કુમળું અતિ, પુટયું વધવા કાજ;
છેદાણુ તે અપ વચે, તેની ઉમદ રહી મનમાંજ. પ્ર૦
પાયો નાંખ્યો પ્રીતથી, કરવા ધમારત કામ;
એકાએક એ દુટાણી, રહી મનની તે મનમાં હામ, પ્ર૦
આજ દિવાળી કાઈ ઘરે, મગ ઘર હોળી હાય;
શું કરે ને ક્યાં જશે, હવે નાપથી નહીંરે મળાય, પ્ર૦
મરે મરે મરે મરે હું મરે, જીવું નહિં મહિં,^૧ ગાંપ:

આપાર મુજ ઉડો ગયો, હવે જીવી કરે શું હયાંય. પ્ર૭

ગરબી.

કેફી સૈયર જેનો કંથડોરે.	(એ રાગ)
સ્વામીજી સ્વર્ગે સિખાવોયારે,	
હારે સખી શું કહ્યું આ વાર;	
કારી ઘારે કટારના,	
હારે ગારો આલ્પો દિલદાર.	સ્વામીજી
હુંરે અભાગ્યાણી આ સમરે,	
થઈ નશીબ ફરેલ;	
સ્થાવ ના લીધો લુપ્ત એનથી,	
હારે સદા દુખની ભાલ.	સ્વામીજી
મેંતો જાણ્યું ગારા ગતગારે,	
થયો સફળ સંસાર,	
આને એથી ઉજડું થયું,	
હારે થઈ દુઃખણી સદાય.	સ્વામીજી
હારે!! પ્રભુ હવે શું કરે,	

હુંતો અપળા અનાથ;
 ટળવળુ આજે હું વાડીએ,
 હારે લઈ ઝાળામાં નાથ.

સ્વામી ૦

શા કારણથી કારગીર,
 મારી કાળજે કટાર;
 કાણ જાણે દુઃખ કેવું પડ્યું,
 હારે મુકી માથા સંસાર.
 દોહરા.

અરર હાય અવળુ થયું, ગયો સ્વર્ગ ભરપાર;
 હું જીવી હા, શું કરે, મરે આંહી ગિરપાર.

રાગ ઓખાહરણનો.

તમને દેખીને કરતી કમોલ, આજ દેખો થઈ ગરાણ તોલ,
 તમા અશ્માથી વહાલા પ્યારા, અજ પડિયા અમારાથી ન્યારા;
 શા કારણથી તજીયા પ્રાણ, તેની કાઈદે કરોને જાણ;
 હાથે હીરો ઝાપો ઝાપ આપરે, તેતો નહીરે મળે રાય રોપર.
 ઉઠ જીવ હવે શું બેઠી, મારી કટાર પડું ઝટ હેઠી;
 ઉઠી મેવા નેવો કટાર, આવી મુઠ્ઠા પડી હેઠી નાર.
 શુદ્ધિ આવી પાછી નેહી વાર, કશા બાગી રૂદન અપાર;

(૫૨)

લલિતછંદ.

અરર અસ્તરે, ઝો પતિ થપા;
રઝળતી મુકી, સ્વર્ગમાં ગયા.
નથી નથી નથી, પ્રાણ તનમાં;
અરર નાથરે, દુઃખી ગનમાં.
અરર કેમરે, ઝોલના નથી;
તુજ તાણી દયા, ક્યાં ગઈ પતી.
રઝનિને વિશે, વેણ જે કહ્યું;
અરર ઝો પતિ, ને ઉડી ગયું.
જરર હું થઈ, કર્મ કુટરે;
કપમ રહી શકું, સ્વસ્થ સાસરે.
જગનનાથરે, ના દયા કરી;
કપમ લીધો તમે, સ્થંભ હું હરી.
નવ દયા તને, આટલી પડે;
નવિન છોડને, શું લીધો ઘડી.
ગિઠળ હાથથી, છુટિઊં નથી;
પણ મને કરી છુટિ નાથથી.
પદ પ્રણિતનાં, પડેરી અંગમાં;

(૫૩)

પરવરી અહીં, હું ઉમંગમાં.
 મુજ મને હવું, હાશ્ય હું કરે;
 અસ્ટ!! હોળી આ, દિલમાં બળુ.
 નહતિ જાણતી, આમરે થશે;
 કર તણી હિરો, હરિરે જશે.
 વિનય ભાવથી, રે પ્રભુ વડું;
 પઠવને પતિ, શું કહું વધુ.
 તરત તે પછો, ક્રોધની ભરી;
 લઈ કટારને, કાળને હણી.

એત.

રામ રામ મુખ રટી કરી, રામ જય આ વાર;
 મળવને મુજ નાથથી, હું છું શણાધાર,
 શિવ શિવ શિવ શણે રહું, અતિ હર્ષે આ વાર;
 મળવને મુજ નાથથી, હું છું શણાધાર.
 પ્રભુ પ્રભુ પ્રભુજો પરમ બહુ, ત્રિલોકમાં નિરધાર;
 મળવને મુજ નાથથી, હું છું શણાધાર.
 દયાન કરું હું તુજ તણુ, અવર ન જાણુ સાર;
 મળવને મુજ નાથથી, હું છું શણાધાર.

મિડ ભાંજન ભગવંતે, વંડુ વાર હજાર;
 મળવને મુજ નાથથી, હું છું શણાપાર.
 કટાર કાઢીય કાળજે, જશે જીવ આ વાર;
 મળવને મુજ નાથથી, હું છું શણાપાર.
 એન ભાઈ શુભને સહુ, છેવટનાજ પ્રજાગ;
 ગર કારણ હું નાથના, વચને ભીડી હામ.

અહો વિશ્વેશ્વર! વિશ્વ બાપી જગન ખંધુ મહેશ્વર તમે
 મારા પ્રાણપ્યારા સ્વામિનાથથી મળવને. એમ કરી કટાર
 કાઢે છે. એટલે દમ આપ્પર પાપ છે અને છેલા પ્રજાગ
 કરી બાંધે છે “રામ-રામ-શિવહુ.....વાંચનાર સજ્જનો
 બાળપુકંદ ઘેર ગયા પછી ઘરનાં કામકાજમાં ગુંથાણી
 તેથી આ બધી વાત વિસરી ગયો હતો. પરંતુ સુર્ય અ
 સ્ત થયો છતાં પિતાનો પ્રિય પુત્ર દેખાણો નહી. એટલુંજ
 નહી, પણ નવી વહુ આવેતી તે પણ હજુ વાડીએથી ધી
 આવી નહી, એટલે તેને ફાળ પડી. અને તરતજ વાડી
 તરફ દોડ્યો. થોડી વારમાં તે આવી પહોંચ્યો, અને ફર
 વાળે ઉપાડી અંદર પેઠો—આણીમર તેણીમર જોતા જો
 તો આગળ ચાલ્યો. જોગ જોગ વાર થતી ગઈ તેમ તેમ

તેના વિચાર બદલાતા ગયા. પણ તેટલી વારમાં તે તેણે
હરિપ્રસાદને ઝાડ તળે પાઢેલા ફાંડો. એટલે તેને વિચાર
થયો કે આજ આખો દિવસ ગયો. ગાયે સંધ્યાકાળ થયો,
તોપણ હજી પાઢેલો છે. આ વાત તે શક ભરેલી ઠહેવા
ય. આવું જારી તે તેની પાસે ગયો પડોચતાજ વાર જોય
છે તો તરત માલમ પડ્યું કે હરિપ્રસાદ તેમજ સત્યવંતી
તો સ્વર્ગ ગમન કરી ચુક્યાં છે. આથી તેના હોય ઉડી
ગયા, તેનાં ગાત્ર ગળી ગયાં, અને તેના મુખની લાલી
પજાપન કરી મઠ, એવામાં તેને ચકરી આવ્યાથી ખરતી
એ ઢળી પડ્યો કાંઈ શુદ્ધ કે સાન રહી નહીં. થોડી વારે
ધૂળતે શરીરે તેને શુદ્ધ વળી, એટલે ઉઠીને તે આણીમેઃ
તેણીમર જોવા લાગ્યો તથા ઘેઝાની પોંઠે બકબકાટ કરવા
લાગ્યો. અરે! આ શું હું ખરું દેખું છું? અરે! હું સ્ત
નમાં છું? ઘર છું કે બીજે ક્યાંહી? પણ નારે ના હું
અભાગી જીવ તે વાડીમાંજ છું અને આ, પાંચે મારા
પ્યારા પુત્ર હરિપ્રસાદનું શબ પડેલું છે, અને તેની પાસે
સત્યવંતીનું શબ પડેલું છે. અરે હાય હાય, મં મંડાળે
આ નિરપરાધીઆના વિના કારણે મૃત્યુ ઉપજ્યાં. અરે

મારા જેવો દુષ્ટ, પાપી, અને નીચ, કોઈ પણ નહીં હશે,
 મારા જેવું અધોર કામ કોઈ મનુષ્ય જાતી તો શું પણ
 પશુથી પણ નહીં થયું હશે. અરર જીવ આ અકાળ
 મૃત્યુ નિપજ્યાં તેનો સર્વ ગુન્હો મુજ આનાડી ઉપરજ છે.
 આમ વલખાં વીણતો પાસે જઈ તેનું કરમાઈ ગ
 એલું મુખ જુવે છે. એટલે “અરર! આ એ જાણીએ
 તો કટાર મારી પોતાના જીવનો અંત આણ્યો છે. અરેરે
 મારા વાહાલા બાળ મેં પાપીએ તને ખોટું કહ્યું. પણ
 તેં સત્ય માની તારા વચનને પાણી ચડાવી ટાઢી ઊંધે
 પોઢ્યો. અરેરે! દુનીયામાં કહ્યું છે કે “વિનાશ કાળે વિ
 પરીત પુદ્ધિ” તે દશા આજ મારી થઈ છે. અરેરે મહા
 જોડેનતે મળવેલ મળી મેં મહા સાગરમાં ગુમાવ્યો
 તેતો હવે ક્યાંથી મળે. ખરેખર તે મળવો મુશ
 કેલ, હવે મારા ઉજળા દિવસ થવા મુશકેલ, અને મેં
 સારમાં સ્વાંગ ધારણ કરી કરેં એ થયું પણ મુશકેલ. માટે
 જાવ જીવ તને પણ એ સાથે કરે. પણ ના ના આમહું
 મારા આત્માનો અંત આણીશ તો પાછળ દુનીયાં અનેક
 રંગી છે તે હજારો જાતના તર્ક બાંધશે. માટે આખીના

(૫૭)

કામળ ઠટકામાં લખી મહું પેનસિલને કાગળ તો કનેજ
હતાં એટલે લખી પોતાના ગજવામાં મુક્યું પણ પોતાના
શ્રીય પુત્રનું પડેલું શય નીંધ તેને હબરો આવતાં તે
ખાલી ઉઠ્યો.

ઓખાહરણ.

હાથે કીધેલ હૈરે વાગ્યાં, હાથ પાપ ગારે કર્મ લાગ્યાં;
અરેર અપમ થયોરે અપાર, આને સુનો સહુ સંસાર. ૧
આવું કાઈથી ન હોજી ભાઈ, હુંતો હાલ ગયોરે ઠગાઈ;
સહસા કામ કર્યું આ વાર, તેનું કૃણ ગળ્યું દુઃખદાર. ૨
આશા જેના ઉપર હું પરતો, તેના માટેરહ્યો હવે રડતો;
નહોતું જાણ્યું ને આમ થાસે, દેહ છોડીને દિગેશ જશે. ૩
ગયો દિગેશ જીવ્યો આ ટાણે, હવે નહીંરે ગળે દીધે નાણે;
સત્યવંતી ગઈ એની સંગે, ત્યારે કમ ફરે હું ઉમંગે. ૪
મરણ પામોય પુત્રની સાથ, ગારે નયોરે રહેવું ગહિનાથ;

કાળું માહું લે કપા હું જાણી, મરાણ કુંડમાં હવે હું નહાણી. ૫
 એમ કહીને લીધા કટાર, કરનાં થા પિઠે તે અપાર;
 ધાખ ઢળ્યો ખરાણી માઝાર, પુત પુત કરીને પ્રકાર. ૬

૫૬.

ધરસેં ગઈ મારો પ્યારો, ના જાનું કહાં સીખારો. એરાગ
 છોડી ચાલ્યો પુત પ્યારો, અને લાગે સંસાર પ્યારો. ૭૬.
 હતો અપાર ચાલ્યો આજ, છોડી મુજને ભાઈ;
 ગયો આકાશ ઉડે, અરે મુજથીજ મીસાઈ.
 હતો પલમાં જે ફરતો રંગમાં. નના શું પોલું જશ જાઈ;
 શું પૂરમાં હું ગઈ કરીને, પાણી અરર વધાઈ.
 પુરવાસી કહેશે નહારો, છોડી ચાલ્યો.
 અરે મં પાપ કીધાં છે ધણાં, મોટે દુઃખો છું વનમાં.
 અપાર પાપી કઈક કહેશે, નિંદશે બહુ જનમાં;
 કોઈ આવેને આ દેવ મુજને, સ્હાય કરો વિધનમાં.
 ધભરાય કોમળ જીવ આ, સધડી બળે છે તનમાં;
 બળતા સધડી તે આવી કારો, છોડી ચાલ્યો.
 શાણી જીવિશ આ જગમાં, કપમ વિશરું મુજ તુજ તણા;

(૫૬)

મં ધુળ મોહી ખોઈ નાંખ્યા, હતા હોરા બે જાણી.
 ચાતુર્યમાં વધતા અતિ, વળી રૂપમાં નહિરે મળ્યા;
 અક્રોશોશરે અક્રોશ છે, કુપ્પ રૂપી ઝાડ છોયા ઘણા;
 જન્ય અક્રોશો જીવ આ મારો, છોડી માલ્યો.

એત.

અરર ઈશ આ મહિ વિશે, પૂત્ર વિદ્યા નર નાર;
 કુપ્પી જીવ વિશે સહુ, ઠિંકા દ્રસ્તે અપાર.
 વિષક અવાસનો મમ, હતા મહા જળવાન;
 અરુન થયો અંધકાર કરિ, ગયો ભલા ભગવાન.
 વિનયુ બારંવાર હું, મળવજો મહિ નાથ;
 કાઢુ કટાર કાળજો, કરિને લાંબો હાથ.

આવી રીતે વિલાપ કરતા કાળજેથી કટાર તેણે જે
 આ કાઢ્યો. એટલે તમા પ્રાણનો અંત આવ્યો નેથી આ
 દયો. “સ્વાપંભુ, નારાયણ-નારાયણ—નારાહાહ.....

આમ કરતા મૃત્યુ પામ્યો વાંચનાર ભાઈઓ આ
 ત્રણ જાણાનું આખ્યાન આપણે આટલા સુધી વાંચ્યું. હ
 વે રાધાજીને સંભારવા જોઈએ. રાત પડી ગઈ છતાં ત્રણ

માંથી એક પણ હજી આવ્યો નથી. રશોઈ ટાઠી થવા
 આવી તો પણ કાંઈનો પડછાયો સરખો પણ જાણાયો નહો.
 એટલે તે વિચારવા લાગી કે દેવ શા કારણથી એમને
 શેકાણ થઈ હશે. જીવ મારાથી સમજાવું નથી કે આટ
 લું માફ થયું છે, છતાં હજી સુધી કાંઈ જાણાતા પણ ન
 થી. તે વિચારતી હતી તેટલામાં એક ભરવાડ હાંફતો, હાંફ
 તો, મેડાપર ચડી આવ્યો. તેને જોઈ રાધાજી વધારે ગભ
 રાવા લાગી. આણી તરફ એક ગાંઠનો જલદ પંથ
 કરવાથી તેમજ આ ભયંકર સમાચાર કહેવા છે તેથી ભ
 રવાડની જીભ છીપર ખની, અને તે મુગાની પેઠ સુનમુ
 ન ખડો થઈ રહ્યો. પણ રાધાજીથી ન રહેવાતાં તેને પુ
 છયું. અલ્પા ભાઈ તું આટલો ઉતાવળો શીદને આવ્યો
 છું. શું કાંઈ માઠા સમાચાર લાવ્યો છે? ભરવાડ લડપડ
 તી જીભે બિહ્યો. “ માતાજી મા-રા-કા-કા-અ-ને-ખી-
 નાં-ખે-જ-ણાં-ચૈ-ની-ગ-યાં-છે.

રાધાજી—(ગાભરી ખનીને) શું શું તું ખર કહે. અરે તે
 કયાં કને.

ભરવાડ—આપણી વાડીમાં.

રાખાજી પોતે સમજી તેમજ હુંસીપાર હોવાથી ધીરજ પારી તરત પોતાના સગાં રનેહીને બાલાવી આ વાતથી વાકેફ કર્યા. અને તરત તેઓને તથા ભરવાડને સાથે લઈ વાડી તરફ ચાલી. રસ્તે જતાં રાખાજી પોતાના મનમાં “અરેરે આ શું ખરૂં હશે, હશે તો હશે, કારણ આ જ મને પણ પણમાં માન શુકન જણાય છે. સર્વ જણા વાડીમાં ગયા એટલે ભરવાડે આધેથી પડેલાં રાખ ખતાબમાં એટલે રાખાજી રોતો રોતો આગળ ચાલી અને ખોળ માણસો પાછળ પાછળ હાથ આક્રોશ કરતા ચાલ્યા. રાખાજીના વાળ છુટા પડો જવાથી તે ભુતડી જેવી લીસતી હતી, તેના પગમાં કંકર કાંટા વગેરે વાગ્યાથી તે ખાડગતી ચાલતી હતી, તેના સાળુના ઝાડ ઝાંખરામાં ભરાયાથી સુરે સુરા ઉડી ગયા હતા. આશ્ચર્ય તો જોઈ રાખવાથી ગાલની ગુલાબી લાલી કાજળથી કાળી પડેલી લાગતી હતી. એટલુંજ નહીં પણ ગુલાબી રંગની લાલી પલાયન કરી સ્થા મવર્ણી સર્વ ખની હતી. આવા કઠંગા પણ કંરૂણામય વે.

શમાં તે માન્ડ માન્ડ ત્યાં પહોતી. તેઓ ત્યાં જઈ જીવે છે.
 તે ત્રણ જાણાં સ્વર્ગ ગમને પોતાં છે. તેથી રાખાજી આ
 બી હમી. અરેરે પણ આ શા કારણે મત્સ્ય પામ્યા હશે અ
 રે એટલું કુપ્પ એમને શું પડ્યું હશે!! “પણ રાખાજી
 ઘણી ચતુર અને હુંશીયાર હતી. તેથી તેણે તપાસ કર્યો
 તેા માલમ પડ્યું જે પોતાના પતિના ગળવામાં કાગળ
 જાણાંએ એટલે ધિરજથી તે કહાડ્યો અને ચંદ્રનેા અજ
 જાસે તેા ખુબ પડતો હતો જેથી તે વાંચવા મંડી. વાંચી
 પુર્ણ કરી તેને વીંટાળી પોતાને છોડે બાંધ્યો. પછી તેણે ત્યાં
 મળેલા માણસોને કહ્યું. જીએ મારા પર કુપ્પનાં ઝાડો ઉ
 ગવામાં બાકી રહી નથી. તમ સર્વ જાણાંએ આ કુપ્પી
 દેખાવ જોઈ આક્રંદ કરે છે. તે હું નજરે જોઈ છું. પ
 જી મારાથી હવે શું થાય, ગતલખ કે જે થવાનું હતુ તે
 થયું. હવે તે મિથ્યા થનાર નથી. માટે તમેા પણ આવજ
 રાતની રાત આંહી મારી સ્નાયે રહો અને સવારે આ બીના
 જાહેર કરવી પડશે. એમ મારા પતીના લખેલ પત્રથી જાણા
 ય છે. પછી તેઓ તે રાત્રે ત્યાં રહ્યાં. રાખાજી પણ પોદા

ટતાં સુધા ધંધર ભક્તિમાં નિમગ્ન રહી, સવારે પુર્વ દિશા
 તરફથી સોનેરી રંગનાં રાતાં કિર્ણો દેખાવા માંડ્યા તે રાધાજી
 વગેરેને આગના ભલુકા સમ સાગતાં હતાં. આ વાતની ગામ
 ના લોકોને ખબર પડતાં સરવે તે જોવાને આવી ચડ્યા
 અમલદારોએ આવી રાધાજીને પુછ્યું આ હકીકત શી રી
 તે છે, આ અધોર કૃત્ય કેવી રીતે બન્યું તેના વિશે તમ
 ને માહિતિ હોય તો અમને કહો. રાધાજી કહે આપ સ
 રવે સાંભળશો તેવી રીતે થયેલ હકીકત સંભળાવુ છું. આ
 મ કહી રાધાજી ઊંચા આરામ પર સરવેને હકીકત કહેવા
 ચડ્યાં, એટલે સરવે ચુપ થઈ ગયા, એટલે રાધાજીએ ક
 હુ જુઓ ભાઈઓ આ ત્રણેના મૃત્યુ શા કારણથી નિપ
 જ્યાં તે આ કાગળ કે જે મારા પતીના ગળવામાંથી
 ગળ્યો છે જે વાંચીશ એટલે સર્વ કાઈ જાણશે, (વાંચે છે)
 “પુરવાશીઓ વગેરે સર્વ જનોને હું ચેતવાણી આપુ છું કે
 આ મારા ત્રણ જણોના મૃત્યુ થયા છે તે સર્વ મારો જ
 ઠોર ભુલથી થયા છે. હું મારે સર્વ પ્રતીત આપ સંજ્ઞ
 નોની પાસે પહેલેથી છેલે સુધા પાને અથથી તે ઈતિ સુ

ધી ઠહી સંભળાવુ છું, તે સર્વ જનોએ કૃપા કરી સાંભળ
 વુ. કારણ કોઈને શીખામણ તરીકે કામ લાગશે. સાંભ
 લનાર ભાઈઓ અને બહેનો પ્રથમ મારે પેટ પુત્ર ન હો
 વાથી હું કેવો દુઃખી હતો, પુત્ર સારૂ કરી ધર્મની જગોમાં ભ
 ટકતો, જંગલો જંગલ આપડતો, અરે મેં વૈદ્યાના ઘરોમાં
 પણ ભટકવામાં પાકી રાખી નહીં. પરંતુ કોઈથી પણ મારે
 ભત્રુ થયું નહી. થાપ કેમ ઈશ્વરને કરવુ નહીં એટલે સર્વ
 ઈલાજો મિથ્યા. સંજ્ઞનો તે વખતે મને જેમ પૈશે ટકે
 લીલા લેહેર હતી, તેવીજ આ પ્રસંગે હતી, અને પરમશ્વર
 ને કરવુ હતુ મારે હું પુત્ર લાભને પણ પામ્યો, મારે ઘેર
 લીલાં તોરણો બાંધાણાં. દવળ મંગળ મારે ઘેર તો શું પણ
 પુરવાસીઓને ઘેર પણ તે દિવસે ગવાવા લાગ્યાં. અને વ
 રણ રત્નમાં મધ ધારા આવવાથી મર અને અમર પ્રાણી
 ઓમાં જેમ લીલા લેહેર થઈ રહે છે, તેવીજ રીતનો આ
 નંદમય ઉત્સવ મારે ત્યાં તે દિવસે થઈ રહ્યો. તેજ પુત્ર
 ઈશ્વર કૃપાએ મોટો થયો, વળી ભણેલો હુંશીયાર થયો. વ
 મારે ખુશી થવા જેવું એ હતું જે તેને સ્ત્રી મળી તે પ

જી સારા ગુણ વાળી માલમ પડી પરંતુ મારા જિંબા નસી
 બને લીધે મેં પાપીએ વિચાર કર્યા વગર સહસા કામ ક
 ર્યું. મારા પુત્રે પોતાની સ્ત્રીને વચન આપેલ કે મારે તારા
 અત્યુ થયા બાદ તારી પાછળ મરવું. આજ રોજ પાસે પડેલા
 પ્યારો પુત્ર વાડીએ હતો ત્યારે મેં પાપીએ મન ઉઠાવણી
 થી ખાટી વાત તેને કરી કે તારી સ્ત્રી તો અકાળ અત્યુ
 એ મરણ પામો આટલું કહી હું નીચ પાપી ઘેર આવ્યો.
 પણ એ સત્યવાદી પુત્રે પોતાનું વચન પાળ્યું. અને તેવી
 જ રીતે શાણી સત્યવાંતીએ કર્યું. સાંજરે મને સાંભરી
 આવતાં હતાવળો હતાવળો વાડીએ ગયો. અને જોયું તો
 આ અઘોર કામ મારો નજરે પડ્યું, જોતાંજ વાર મારા
 રોમ રોમ ખડા થઈ ગયા, મારું લોહી ઉકળી ઉઠ્યું, મા
 રા હોશ ઊડી ગયા, મારા કામનો પસ્તાવો મારે ગળે બા
 ઝયો, અને કેટલીક વાર બકચા બાદ મેં પણ એજ કામ
 આદર્યું. તેતો પરિબ્રહ્મે પૂર્ણ કર્યું કે નહીં, તેની ગત
 તેહ જાણી. પણ અરેરે પરમાત્માની અકાળ ગતિનો પાર
 નથી. તેના અધાગ ડહાપણના હું આ સમજી શક્યાએ કરી

કુટલા ગુણ ગાળી. માટા માટા પડિતો પણ તેનું વર્ણન ન કરી શક્યા, ન્યારે હું શા લેખામાં. જય જગદીશ્વર તારી બી લા અપાર છે, અને ખરેખર તેનો પાર નથી. પણ હા મ હામ મં પાપીએ આ અર્પન કર્યો તેથી ત્રણ ભુવનમાં છુટવાનો નથી. અરે હું અભાગી જીવ રૌરવ નર્કમાંજ સ ડ્યા કરવાનો. વાંચનાર ભાઈએ અને બહેનો, જો કે અ માટે કુટંબ સુખેલું હતું. તો પણ ખરેખર આ વખતે વિચાર કરતાં સર્વ કાઈને બગેલુંજ માલમ પડશે. પણ દેશ બંધુએ પાને સ્વદેશીએ આવો ખ્યાલ આપના રૂપ માં લાવી અમારી ચુક કાઢવા વિચાર કર્યો હોય તો મુ લત્તિ રાખશો. કારણ કહેવત છે કે, “વિનાશ કાળે વિપ રીત સુદ્ધિ” એ સ્વભાવિક છે આથી સર્વ કાઈને સીખા મળ લેવાની છે કે, કુટલાક ભણેલા પૂરણોથી આવાં ન કરવાનાં કામો થઈ જાય છે અને થયા કેડે પસ્તાવો કરે છે. પરંતુ હરકાઈ કામ આદરવું તે પેઢેલાં તેનો ખુબ ભાંખી વિચાર કરવો. કારણ મધ્યાન કાળના ટુંકા કિરણો ઊરતાં, સ્વયંમકાળના ટાઢા પણ લાંબા કિણા હોય છે. તે

મજ દુકા વિચાર વાળાના વિચાર, તેજોમય ખરા પાણ
 ટકાઈ થોડા હોય છે. દુકા વિચારે ધણી વખત મ્હોટી હા
 ની પહોંચે છે જેવી રીતે મને પહોંચ્યા, મને કાંઈ ઝાંઝો
 ગેરલાભ થયો નથી, એ સર્વ મારી વગર સમજાણને લી
 ધે થયું છે. માણસ જીવાનીના મદથી, પૈસાના મદથી, કે
 ખોભા કાંઈ મદથી છઠ્ઠી જઈ કુટુંબો કરે છે અને તેમાં
 દુઃખ પામીએ. અને અરજીતાં તેમજ જોઈએ. કારણ “ધર્મો
 જય ને પાપો ક્ષય” આ કહેવત ખરી છે કે તેમાં પરિણા
 મ “કરણી તેવી પાર ઉતરણી” આ પોંછંટજી હોતો રહે
 છે. વળી કેટલાક નીચ પુરૂષો વગર કારણ કાઢના પેટપ
 ર પગ મુકે છે. યાને તેનો જોના પર જીવિકાનો આખાર
 તે ખંધ કરાવી પાપમાલ કરે છે. તેને પાણ તેની કરણીના
 ફળ જગત ખંધુ ગમતે તેવી રીતે આપે છે અને મળ્યાં પ
 પાણ છે સજ્જના મારા પારવા પ્રમાણિઆ પાણ સર્વ મ
 નુસ્પ પ્રાણીને પરમાત્મા પરમેશ્વરે દુનીયામાં પર ઉપકાર

૧ અંતરમાં ગ્રંથ કર્તાને અનુભવ છે કે મુત્સદી વર્ગ
 માં છે.

કરવા, પોતાનું ભજન કરવા, તથા કિર્તિ મળવવા માકમેલાં છે. પરંતુ તેમ વર્તવું આ નિયમને યોગ્ય લાગુ પડેલા ગાલમ પડે છે. ભવિષ્ય પ્રખળ છે, તેમાં જરા પણ મીન મેખ થવાનું નથી. તેા પણ આટલું તેા સર્વ કાઈએ પા દ કરી જાણવું જોઈએ કે આ જગત મિથ્યા છે. જમ પા જીનો પરપોટો જન્મ પામી જરા વારમાં નારા પામ છે, દિપકને પવન લાગ્યાથી ઝાલવાઈ જાય છે. તે પ્રમાણે આ કામી માટોની ઘડેલ દેહનું પણ જાણવું. માટે શાણા સ જજનો પરહુપકાર કરવો, એમાંજ વડાઈ છે. મરણુ તેા છેજ, આ નિયમને બાદ આવનાર નથા, છતાં કેટલાક મદમાં અંધ બની ઘણાને પીડા કરે છે, લુટે છે, તેનું બુદ્ધિ થવાનાં સાહિતો સજ કરે છે, પાપમાલ કરે છે, ઠગે છે, ઝોટો વિશ્વાસ આપી હાની કરાવે છે, બહારથી મિત્રતાનો ભાવ દર્શાવી અંદરથી તેના મુળ છેદે છે. અને મનમાં સ મજે છે કે કંઈ પણ થનાર નથી. આવા નાસ્તિકો નિમ્ન પાપીએને વાસ્તે ત્યાં તેા ન્યાયજ છે. તેમના કુકર્મનો બદ સો તેમને કંઈક અહીં અને વિશેષ તહીં મળવાનો. રામ

શું, અને રંક શું, ગરીબ શું અને તવંગર શું, સરવેને કા
 ને તપાંતો ઇન્સાફ સરખાવ છે. ગાંઠે ભાઈઓ ગારી આ
 પ પ્રત્યે ઘેટલીજ વિનાંતો છે ને, નેમ અને તેમ ફિનિ
 યાર્માં સન કરગા કરો કિર્તિ મેળવવા લોભ રાખવો. પ્યા
 રા સંજ્જનો વખારે લખવા નેટલું જાટી થવું મને પાલવ
 તું નથી. કારણ મારી વિચાર સક્રિત પણે પણે કોણ જાણિ
 શા કારણથી બદલાતી જાય છે. તે પાણ મારા પુત્રનો રમુ
 જી એહેરો જોઈ જઈ થતાં અંદર સુજેલા વિચારો મુખે
 આવવાથી લખુ છું.

ગરબી.

સંસકારે સંબંધી સરવે ગળ્યુંરે. (એ રાગ)
 હાય અતિ અધર્મ મેં આંતો કર્યોરે;
 કોઈ કરશેા ન આવું કામ, હાય અતિ.
 મહસા કામ કરયું મેં જગતગારે;
 નેનાં કૃણ ગાળ્યાં આ વાર. હાય અતિ.
 માર્યો જોષ જીવાન મેં આ સજેરે,
 થાયેં ફાળીઓ મહીં મોઝાર. હાય અતિ.

(૭૦)

સત્યવતી તણી વલે મં કરીરે,
 સતી પહોતી સ્વર્ગ માત્રાર, હાય અતિ
 ડુંગર દુઃખ તાણા ઢળીને પડારે;
 હાય હાય હવે શું થાય, હાય અતિ
 થડ મળથી જોઈ મં કાઢીજીરે;
 કરચું નાથ કુટુંબનું સદાય, હાય અતિ

ગરબી.

ઓ વાંસલડી વેરાણ થઈ લાગેરે વ્રજની નારને. (એ રાગ)
 શાણા સજનરે દુર્ભાગીની કહાણી સુણતો આ સમે;
 શુભી ગભરાશો કેણ જાણે મારું મનડું તો કયાંહાં ભ્રમ.શા.
 મં કુમળુ ત્રાડ કાપું થડથો, ઘેરાણી પુદ્ગિ.જયારે મળથી;
 કુળ ઠરચું નિકંદન મં જળથી. શાણા.
 આ પાપ અધોર બહુ કહેવાયે, પણ થયા પછી કહો શું થાયે;
 નકિ કરનારો નર્કે જાયે. શાણા.
 પાછળ પ્રિયા જે છે મારી, વળવળશે તે દુઃખની મારા;
 જીવશે કે મરશે મુજ નારી. શાણા.
 સુણશે શ્રવણે આ વાત બની, કયમ હિંમત ધરશે તેહ બણી;

પડશે મુઠિત થઈને ધરણી.

શાણા૦

અરરરર પ્રભુ હાય હવે, સરરરર આંસુરે પડે;

ગરરરર મુજ હૈયું ગળે.

શાણા૦

જેવટના અભિવંદન સુણજો, મુજ પ્રિયા તારું રક્ષણ કરજો;

હવે જગત ખંધુ જલની મળજો.

શાણા૦

સતી રાધાજી આ પત્ર વાંચી રહ્યા બાદ બોલી
 “ભાઈએ! મારા કુટુંબમાં આજ રોજ ત્રણ જાણનાં અ
 ત્ય કેવી રીતે નિપજ્યાં તે આ મેં કાગળ વાંચી સંભળા
 વો તે ઉપરથી જાણવામાં આવ્યું હશે, મારાપર દુઃખ
 પડવામાં બાકા રહી નથી. ત્યારે હવે આ ગિર્યા સંસાર
 માં રહી મારે શું કરવું, હવે આ સંસાર મારે શા કામ
 નો, કેટલીક સ્ત્રીઓનો શોર માને ખાતો મરો જવાથી
 તેની પાછળ એક કે બે પુત્ર મુકી જાય છે. તેના ઉપર
 તેની માતા પિતાનો જન્મરો કાઢવા દિગ્ગત રાખે છે પણ
 મારે તે બાબત જમીનપર હાય છે. માન્ય માન્ય હજાર મા
 નતાએ, અને લાખો કષ્ટ વેઠ્યાં ત્યારે હરિપ્રસાદનું મુખ
 જોયું, અને વંદા મણાની કાળી ટીલા ઉતરી, પણ તે

તો આજ શય થઈને પડ્યો છે. માટે મારે આ ફાની કુની આગાં રહેવા હવે વિચારજ નથી. કારણ સુધં અને અગ્ની દેવતાની સગસ્ટ જોને કાલ આપ્યો, તે કાલ ન પાળવું એમાં મહા દોષ છે. જ્યાં નિહું ગળે ત્યાંજ જવું એ કેટલેક દરજ્જે ખાટું. મારે તેમ જરૂર નથી, હુંતો મારા પતિ સંગે ચિતા ખડકી અગ્નીસંસકારમાં બળીશ, અને મારા વાહાલા હરિપ્રસાદને તેની સ્ત્રી સત્પવંતી સાથે ચિતામાં ગોઠવીશ, અને આપ સર્વ જાણ દેખશે તેમ મારા પિદા કરનાર જગદીશ્વરની હસ્તુરમાં મારા આત્માને એક લાશ, આ બાબતમાં જે મને આડે આવશે, તે પોતાની હલકાઈને પાત્ર થશે. આવું કહી તેણે કાષ્ટ ચિતા તૈયાર કરાવી. એક ચિતામાં સત્પવંતી તથા હરિપ્રસાદને ગોઠવ્યાં. અને બીજી ચિતામાં હિંદુ રૂઢી પ્રમાણે, પોતાના પતિનું તથા પોતાનું આસન કરાવ્યું, આ કાર્ય કરી રહ્યા બાદ તે ચિતાપર ચઢી, એટલે તો સર્વ ગનુષ્યોએ જય અંબ જય અંબની વાણીથી કરોને આકાશ ગજવી મુક્યો. શરે શ્રાઈ દેલ અને એવાં બીજાં સુરાતનનાં વાજાંનો એટલા

તે જોસમાં વાગવા લાગ્યાં કે, કાન પડ્યું કાંઈ પણ સંભળવાય નહીં. વળી આ અદ્ભૂત ઝેલની ખપ્પર ગામ પરગામના લોકને થવાથી તેઓ આ ઠેકાણે એકઠા થઈ જતા હતા. ઝોટા ધનાઢ્યો તેમજ ગરિબો, અમલદારોને જાણ થવાથી તેઓ આ પ્રસંગે આવી માથા હતા. કેટલોક સ્ત્રીઓ આ સતીનું પ્રાકૃત વગેરે જોવા મળી હતી. તે પ્રસંગે સતિ રાધાજીને ચિતાપર ઉભેલી જોઈ સર્વ કોઈના મુખાર્પિંદ ઉપર ઉદારી રૂપી પીછેડી પથરાયેલી હોઈ સતી હતી. આ વખતે સુગંધીમય પદાર્થોનો જથ્થો એક ઠેકા કરવામાં આવેલો હતો. પણ તે સર્વ ઝેર સમાન લાગતો હતો. રાધાજી કાષ્ટ ચિતાપર ચડી પિતાના હસ્તની નાળીઓ પાડી સર્વને ચુપ રહેવા ઈશારત કરી કે વાગ્યાં ગાજ્યાંવાળા તથા સર્વ મનુષ્યો ચુપ થઈ ગયાં એટલે સતી રાધાજી જોડ્યાં. “ભાઈઓ અને બહેનો આ પ્રસંગે જોતાં સર્વ કોઈના મુખમાંથી ગુલાબી લાલી ઉડી ગયેલ માલમ પડે છે. ગાંઠે કહેવું પડે છે કે, તમારો કોઈ પણ ફિલમીર થશે નહીં. કારણ ફિલમીમાં અનેક રંગો છે.

તેમાં અનેક તરેહનાં કાર્યો થતાંજ આવે છે. અને આ પણી પણ ખરેખર એમજ ધારવું જોઈએ કે, જે પરમશ્વરે ધારવું છે તેજ થાય છે. તેમાં જરા પણ વધ ઘટ થતું નથી, અને આપ સર્વે માહીતગાર છો તોપણ હાલના જ માનામાં મને જે વાતની માહિતી છે તેના વિશે થોડુંક બોલવા રજા લઈું છું. અને જો કે મારો વિચાર આ ખાખતામાં કાંઈક સુધારો કરવાનો મારો મતી પ્રમાણે હતો પણ તે અધવચ અટકી પડ્યું. જોયો આપને ભલા માણ તરીકે ઠહું છું પણ તે અગાઉ હોનપણાથી અરજ કરે છું જે.

ગરબી.

મારારે સ્વામી બોલોનેરે વાહાલા,	(એ રાગ)
મારેરે વચનો સાંભળજોરે પ્યારા,	
સુણી શીજે તેને છે સારા.	મારાં
સમજણ વિજ્ઞ કાર્ય કરો ના કાઈ;	
કુવા માંહી દેખીત પડો શું જોઈ.	મારારે
કીધું મગ પતિએ એવું કામ;	

(૭૧)

પડ્યા રાખ થઈને જીવ્યો આ કામ. મારારે૦
 વહાલારે ભાઈ રીત છે આપણમાં;
 પરણાવે બાળક બચપણમાં. મારારે૦
 એથી હાની બહુ છે પરીણામ;
 દેખાએ નહીં સૂખ કંઈ નામ. મારારે૦
 કાઢો ભાઈ રીત ભૂરી ભૂંડી;
 ખલકમાં ખવાર કરે ભૂંડી. મારારે૦

સ્વદેશીએ ધણી વખતે બાળ રંગાએએ મારી પાશે
 આવી પોતાના કર્મની કહાણીને વિલાપ કરી મને ક્યા ઉ
 પજીવી છે અને ખરેખર જોતાં મને પણ લાગ્યું કે તેમના
 દુઃખની અવધીજ છે. મેં તેમને ધીરજ આપી દિહારો
 આપ્યો છે, કે હું તેમને મદદ કરીશ, તમારે દુઃખ નિવા
 રણ થશે એવા ઉપાયો યોજાશે. તેઓ હમણા પણ આહી
 આવી છે. તેમના નામ ખુલાં જોલવા મારો મરજી નથી
 વંજી બાળ લગ્નથી પીડા પામતી બાળાએએ પણ કેટલી
 કે જાતનું દુઃખ મારી પાસે કહ્યું છે. તે મને પણ હમણા
 મારી નજરે જોઈ છે. માટે સજ્જનોએ અમળાના દુઃ

(૭૬)

અ તરફ નજર રાખી એવા ઉપાયો ચોખ્ખે છે તેથી કરીને
તેઓ મહા સંતાપથી છુટે કારણ આ આખત મને તેમ સ
વને હાજ હશેજ. મને થોડોક આ વિષયનો અનુભવ છે તે
આ પ્રસંગે આપ દાનાવ ભાઈઓની પાસે નિવેદન કરૂં છું
તે તરફ કૃપા કરો તમારૂં લક્ષ્ય જેમશો. કલ્પ છે કે.

દોહરા.

સ્વદેશની પડતી ધઈ, અણસમજણથી આજ;
ખાળ લગન સહુ ખંધ કરો, સરસે સઘળાં કાજ.

રાગ પૂરજ.

અરે દ્રોષ આઠમી એવોરે, જડે જમશેદજી જેવોરે. એ રાગ.
સજ્જન શીખ કહુ છું સારીરે, મતિ અલ્પ જાણજો મારોરે.
નાનપણમાં લગન કીધાથી, અતિ અનીર્તિ થાય;
મોટાં ઘરાંના આખરૂં તે પણ, પળમાંહી લુટાય. સં
નાનપણમાં પરણાવ્યાથી તો, વિદ્યા નહી શીખે વિશેક;
તેથી કરીને આખરૂં જાવે, જાવે પોતાની ટેક. સં
થોડી વિદ્યા નોકરી હલકી, કપ્પલ કરે તત્કાળ;
જીવનમાંની દુઃખ માંહી ગુંજરે, જેમ કાંટાની વાડ. સં

(૭૭)

બાળ લગનથી બીજી અનીતી, અનેક રીતે પાપ;
સાર થપાનું અસારજ દેખે, પછી ઘણું પસ્તાય સં
નાથ જે નાનો હોય ઘણેરો, ઘરમાં ન માને કોપ;
સાસુ નાણું ને માણાં મારે, વડુ તે બેઠી જોય, સં
પણ જે હોય કંથ પોચેલા, પગલે નહી કોઈ નાર;
ઉલટું અતિ સૌ હેત કરે ને, ખરે અતિસે પ્યાર, સં
નાના પતિ થકી વિપતી પડતાં, ઘાત કરે કઈક નાર;
બાળલગનનું બુરું ફળ એ, મન ન કરો નિરપાર. સંજન
સતી રાખાજી વંદી કહે છે, કરજો જોઈને કામ;
સમજણ ધારી કામ કરો તો, ઉત્તમ વપથે હામ. સંજન

દોહરો.

બાળલગન કરશે નહીં, હાનીકારક એહ;
પડતીનું કારણ ખરું, જાણો જરૂરજ તેહ.

રાગ માતમ.

રે આપ હાથરે બાળલગનને બાળો;

બાળ લગનને બાળો;

બુરું માલ એ તર્તજ ટાળો, રે આપ.

(૭૮)

પરણ્યો પાળપણામાં જે પાળ,
 તેનો નિશ્ચય થયો વહેણ કાળ;
 માર્યો મા પાપે ભણીને પાળ. રે ઝોપા
 પાળા પાપડી શ્રાપજ દેશે,
 કષ્ટ પોતા તણું કાને કહેશે;
 બળી પાપ થઈ મનમાં રહેશે. રે ઝોપા
 કહેશે સખીને કંથ મારો કુણે,
 છતે કંથે ભાગ્યો મારો સૂડો;
 નહીં મળ્યો નાવ મને રૂડો. રે ઝોપા
 અશલ ચાલ હતો કેવો સારો,
 તેતો લાગે અતિ મને પ્યારો;
 હાય લાગે છે ચાલ આ પ્યારો, રે ઝોપા

ભાઈઝા આ પ્રમાણે આપણી આર્ય પ્રજા દુઃખી
 છે, માટે તેમના પર રહેમ નિધાહકરો તેમના દુઃખમાં ધટા
 ડો થાય તે તરફ તમારૂં લક્ષ્ય એમને જેમાં આપણું ત
 થા આપણા દેશનું ભલું છે. જેમ પાળલગતથી અનેક હા
 નીઝો થાય છે. તેમજ આપણામાં પુનઃવિવાહનો ચાલ

ન હોવાથી અનેક ગેરફાયદા થાય છે. માટે તે થાય તે
 વો બંદોબસ્ત કરવા સર્વ કાઈએ ક્યાનમાં લેવું. આ પ્ર
 માણે સતિ સંભાળણ કરતી હતી એટલામાં એક અપ્પ
 ધુન ખાટી જટાવાળો માણસનાં ટોળાં વચ્ચે થઈ આવી
 ચડ્યો, તેણે એક હાથમાં તુપી પત્ર તથા બીજા હાથમાં
 લાંબી ખાટી જોડિકા ખરેલી, ગળામાં રૂદ્રાક્ષની માળા ખા
 રણ કરેલી, સર્વ અંગે વિભુતી લગાડેલી, આવા વેશમાં
 તે યા હોમ કરતો રાત્રીના સનમુખ આવી ખરો રહ્યો.
 આ જોગાને આવા આડંબરથી આવેલો જોઈ લોક સહુ
 વિશમય થયા, અને પોત પોતામાં ચર્ચા ચલાવા મંડ્યા,
 આવે વેશે જોગાને આતા પાસે ઉભેલો જોઈ રાધાજીએ
 તેને પુછ્યું. મહા જોગીરાજ આપ અહીં શા અર્થે પધારે
 લા છો તે કૃપા કરી કહો.

જોગી—હમારેકું કુજ દુસરા તો કામ નહીં હય, બેકીન તુ
 મને યે કૈસા ઢોંગ લગાયા હય ઐર ઇતના આ
 દમી એકાંઠે હોનેકા કયા અરર હય, વો જનનેકી
 હમારી ઇરજા હય.

રાખાજી—ગહારાજ, આ જો, નજદિક ચિતા છે, તેમાં મારા વહાલા પુત્ર હરિપ્રસાદની લાશ તેની સ્ત્રી સહિત છે. અને જો ચિતાપર હું ખેડી છું, તેની આંદર જો લાસ છે, તે મારા સ્વામીની છે. એ એના અકાળ મૃત્યુ થયાં છે. જોથી મારો વિચાર મારા સ્વામી સાથે અગ્નિ સંસ્કાર કરવાનો છે. અને મારા પુત્રને પણ તેની વડુ સાથે અગ્નિદાહ દેવાનો છે. જોથી તે જોવાને આટલા આદમી એકઠા થયા છે.

જોગી—ચે તોનોકા અત્યુ કીશી સખખસેં હુવા હય, વો જનનેકા ધરાદા હય.

રાખાજી—(તેને સરવ ખિનાર્યા વાડેફ કરે છે) કેમ આપ સમજ્યા?

જોગી—અખ હમ સમજા, લેકીન હમ તુમકો પુછ તેં હેં કે, એસા નિચ પતિકે સંગ તુમ કાયકે ખાસ્તે જલતો હે. ધંસીસેં તો તુમકુ કરમ જ ગેમા. ચે હુમારી ખાત તુમ સય કરકે ઠપુલ કરના.

રાધાજી—મહારાજ દુનીઆમાં પરિપક્વે ને પતિ આપ્યો
તેને પોતાના મુગઠનો ગણી કરી જાણવો. હું
જેને મારો આધાર કરી જાણતી હતી તે આ
ફાંતી દુનિયાનો આગ કરી સ્વર્ગે સંચર્યો. મારે
ગારે પાછળ રહી શું કરવું. માટે મને હવે દુની
યામાંની કોઈ પણ વાતનો અકૂશોશ નથી.

જોગી—હેજો બાઈ તુમકું હમ સમ કહેતું હય કે તુમા
રી મીટી નાહક પરાખ ગત કરો કયું કે એસા
પાપીકે સાથ જલનેમં ઈર્મ લગતા હય, આસ્તે
તુમ જાનાવ હો તો ધરકું પીછા ફરો એાર બે
ધર્વ ધર્મ પૂરા કરો.

રાધાજી—મહારાજ આપ મોટા હો, પરંતુ મારા પતિને
પાપી ના કહો અને મારી પાસે એ સર્વ વાત
કરવી છોડી દો. ગઈ તો સમુદ્ર એના મેજે ગા
જા મેલી દે, પર્વનો સુર્ય પશ્ચિમ ઉગે તોપણ
મં પારેલ પારેણામાં નિરાકૂળ થવાની નથી.

જોગી—હમ સમ કહેતે હું કે તુમ બેધર્વ ધર્મ કયુલ કરો.

ઝોર યે સખ ઢોંગ હોડ દો.

રાધાજી—મહારાજ આપ ધડી ધડી મને વિધવા ધમ
વિશે કહેા છો ત્યારે મારે કહેવું પડેછે કે, વિધવા
ધર્મથી શું સાર થવાનું છે. વિધવા રહેવા કરતાં
આ બળી મરવું એ હજાર ફરજને ઉત્તમ છે.

જોગી—જય તુમારા ખિચાર પુનઃજન કરનેકા હય, કયું?

રાધાજી—મહારાજ હું મારા વાસ્તે તો ખીલકુલ કહેતી
નથી. પણ અલખત એ રીવાજને તો પસંદ
કરું છું.

જોગી—એસા હય તો હમકું ખતાવ કે કાનસે શાસ્ત્રમેં
લોખા હય કે પુનઃજન કરના.

રાધાજી—જોગીરાજ પારાશર રૂપીએ પોતાની પારાસર સ
હીતા એવા અધ્યાયમાં વિધવાના ધર્મ એવા
કહ્યા છે કે,

નષ્ટેમૃતેપ્રવ્રજિતેક્લીષેશ્વપતિતેપતૌ ॥

પન્થસ્વાપત્સુનારીણાંપતિરન્યોદિધાયતે ॥

અર્થ—ધણીનો પતી લાગતો ન હોય, ધણી મરી

ગયો હોય, સન્યાસી થયો હોય, નપુશક અથવા પતિત થયો હોય તો એ પાંચે આપતિની વખતે સ્ત્રીએ બોલે પતિ કરવો. આ શિવાય બીજી અનેક ફલીલો^૧ છે. માટે વિષયા રહેવા કરતાં બોલે વર કરવો તેમાં ધર્મ છે. એમ અમિત માનવું.

ભોગી—તુમ જનનો ઝાર તુમારા કર્મ જનને, હુમારેકું કયા હય. આમ કરતો જતો રહે છે.

રાધાજીએ ભોગીના ગયા પછી ઇશ્વર ભક્તિ કરવા તરફ પોતાનું મન લગાડ્યું. તેણે સુર્ય દેવતા તરફ પોતાનું મુખ ઠરું અને ઊંચે સ્વરે બોલવા લાગી.

લાવણી.

ગોવાલન કહેતી જ્યોત્સ્ને. એ રાગ.

પ્રભુજી વિનતી સુણિ મારી, પ્રભુજી વિનતી સુણિ મારી;
રહો અમારે સહાય, વિનતી કરીએ દિલ પારી.
નિરંજન નાથ તમે ભારી, નિરંજન નાથ તમે ભારી;

(૮૪)

વાર કરી બહુ ગરિબ જનની, સદા બ્રહ્મચારી. પ્રભુજી
અકળ છે ગતી તારી ન્યારી, અકળ છે ગતી તારી ન્યારી;
વેદ પુરાણ કુરાન કિતાબે, કિર્તિ છે તારો. પ્રભુજી
સદા તું પરિબ્રહ્મ ઉપકારી, સદા તું પરિબ્રહ્મ ઉપકારી;
દીનપણાથી કરે વિનતી, કરો કમુદ ગારી. પ્રભુજી

રાગ પરજ.

મારે મન શામળો સારેરે, દુઝ્યો જગ લાગે પ્યારેરે;
લોભ લાલચને કામની કંસરી, દેખાએ દશ લીરા;
અંધ થઈ તેમાં ને પડશે, રૂઝો તેને ઈશ. મારે
સંસાર સાગરમાં ખોળવાને, શક્તિ કરે નવ સાર;
તેહ થકી બચી માલશે ને જન, ઉતરશે ભવ પાર. મારે
રાગ રાખે તેને કાઈ ના બાંધે, એ કહેવત કહેવાય;
મીંચનદોરી હાથ છે એને, બીજાથી શું થાય. મારે
નિંભા મહીં નેમ માંભરીયે બાળ, જીવ્યાં ત્યારે વિશ્વાસ;
સ્વર્ગ મહીં તેમ ગારાં સ્નેહીં, મળવને અવિનાશ. મારે
આ પ્રગાણે પ્રભુ પ્રાર્થના કરો રહ્યા બાદ તેણે ધ

૧ બીલાડી.

(૮૫)

શારત કરી કે તૈયાર થઈ રહેલા મનુષ્યોએ ચિતા સળગાવી કે વાજીંત્રોના નાહ જોરથી થવા લાગ્યો. સર્વ મનુષ્યો જ્ય અંખે જ્ય અંખીની વાણથી (કારણ કહેવત છે કે સતીની રાડ સંભળાય તો પ્રાપશ્ચિત લાગે છે) આકાશ ગજવો મુક્યો. કેટલીક વારે ખંને ચિતાઓ ખળી રહી, ખાદ મનુષ્યો ઘર તરફ અનેક તરેહની ચર્ચા ચલાવતા વાળા અને સહુ પોત પોતાને ઘેર ગયા. વાંચનાર તથા સંભળનાર ભાઈઓ તથા બહેનો આખર તેઓ પણ આખ ખની ગયાં. તેમજ આપણે પણ એક દિવસ આખ ખનવું છે. માત્ર આ ફાની દુનીઆમાં જો સારા કૃત્યો કરી કિર્તિ વધારશે, તેજ રહેવાની છે. માટે પરમેશ્વરથી ડરી જોમ ખને તેમ સતકર્મો કરો એવી આ અંધ કરતા ની વિસ્તારિત છે.

દાહરા.

પૂણ કયું આખ્યાન આ, શાણા સજ્જન કાજ;
પઠજો સહુ પ્રીતે ખરે, સુધારિને શિર તાજ.
ભૂમીવ, વેદવ, રશદ, શશિવ તણી, પનેગને ખુષવાર;
આવણ માસે સ્નેહથી, પુસ્તક કરયું તૈયાર.

(૮૬)

પ્રખળ પ્રાંત તો ઠંછ વિશે, ઉત્તમ પર અંતર;
રાગ્ય કરે મહારાવ જ્યાં, રૂડા રાવ ઝેંગાર,
કરો કાવ્ય તે ગાગમાં, હલટ ધરી બહુ અંગ;
સુધારીને વાંચો સદા, સજી નિતીનો સંગ.

સત્યવંતી આખ્યાન સમાપ્ત.

જુદા જુદા વિષયપર જ્ઞાન પ્રસંશા
પ્રભાતીકાં.

કહું તને માનવી કાન ઈધં સુણ સખા,
જગત છે આજ પંપાળ સારો.
નાશ દિપક તણા પવનથી થાય છે,
જાપ છે માનવી એમ અકારો;
માટે ભગવાનને ભજ અદ્યા ભાવથી,
તો થશે આત્મા શુદ્ધ તારો.
કહું તને માનવી કાન ઈધં સુણ સખા,
જગત છે આજ પંપાળ સારો.

ટક.

(૮૭)

કુડ કપટ કરી લોભ લાલચ ખરી.
ડ-ગળાજી થકી સર્વ ઝેરું;
અશન વિશેષ તેં દેહથી દાખોઆ,
નારીમાં સ્નેહથી મન ઝાલું;
અંત કાળે સહુ અળગું રહેશે અરે,
આવશે ને સમિ યમ વારો.
કહું તને માનવી કાન દઈ સુણ સખા,
જગત છે આળ પંપાળ સારો;
હોય ને આશ કાંઈ ઝાલે મળવા તણી,
તો કરો કાર્ય સહુ સદ્ય સારાં.
પર ઉપકારમાં પ્રીત બહુ નેડાને,
ત્રોડ, ને કૃત્ય લાગે નકારાં;
એક નિદા થકી ગન ખરીને વકી,
ખર્મનો એકઠો કર્ય ભારો.
કહું તને માનવી કાન દઈ સુણ સખા,
જગત છે આળ પંપાળ સારો.
ભીડ ભંજન ભગવંતનો સંત થઈ,

(૮૮)

ખંત પર દિલમાં જ્ઞાન મળશે;
પાપ અમાપ કદી આંહી કરોઆ હશે,
ભક્તિ ભાવે કરી તેજ ટળશે;
જનન મહમદ તાજી વાણી સત્યો ધાણી,
દિલથી લે ભાણી થાય આરો;
કહું તને માનવી કાન દર્ધ સુણ સખા,
જગત છે આજ પંપાજ સારો.

દોહરો.

ભજ ગન જન કહુ રાગને, નાગ લોધે દુખ જન્ય;
ધટ ધટ તકમાં જો વશે, જેમ પવન જગ વાય. ૧

જુગાર ન ખેલવા વિશે.

ગરબી.

ઓ વાંસલડી વેરાણુ થઈ લાગીરે વૃજની નારને, (એરાગ.)
અરે જુગારી સરમ તજીને જુગદુ શાને ખેલતા. ટેક.
માની કહ્યું મારું મુકી દેખાને, મેટા જોને ટેલતા. અરે

એથી મળશે સહુ કાંભિક જનમાં, વિચાર કરોરે કંઈ મનમાં;
એથી રજળી મરશે જગ વનમાં. અરે૦

પેશો ન મળે જુગટું રમવા, શાંશા પડશે પછીથી જમવા;
ભરશે તેથી ઓરી કરવા. અરે૦

જગમાંહિં નકિ નિર્લજ થશે, વહેવાર તમારો રહેશે ન, કશે;
જમ કંડ સહીજ નકેજ જશે. અરે૦

નથી શાએ લખ્યું જુગટું રમણે, વળી વેદ પુકારો કહે સમણે;
કહી કાઢ જન ના જુગટું રમણે. અરે૦

નજરાજ હરિશ્ચંદ્ર સુરા, પાંડવ પણ સમવાદી પુરા;
હૂત રમતાં થયા તેમના સુરા. અરે૦

કંડ તાપ સહી વનમાં ફરતા, વળી કંઈ અતિ સીરપર ખરતા;
તે પણ તોખા તોખા કરિને રડતા. અરે૦

નથી લાભ નકી એમાં ભાઈ, એ વાત કહું જાણી ન્યાઈ;
સદગુણે રાખો કર સાઈ. અરે૦

જનમહામની એવી વાણી, જુગટું નવ રમશે આ જાણી;
જાણી રમશે તેની થશે હાણી. અરે૦

કાબિલ સિક્ષક રાખવા વિશે.

રાગ હપર પ્રમાણે.

અરે હખનારા દિલ્લ ઠરિયાફ કરીને મરચો વાતને. ઐ ટક.
 ને કાઈ કરતાં સુખરે તો સુખારો આર્યજ ભ્રાતને. અરે૦
 સુખરે શું જમાનો આ સારો, સારો તો ઠહેવાનો વારો:
 વારો ભણનારા કાયા પારો. અરે૦
 કાબિલ કારિગર ને મળશે, મળશે તો પાવો સારો મળશે;
 મળશે સીખાઉ ન સુખરશે. અરે૦
 નિશાળોમાં તેવું આજે, આજે હું કહું સહુને કાજે:
 કાજે કાયા ચિખાઉ ના છાજે. અરે૦
 અઆ સીખે ખાજક નાનું, નાનું ખીકે ભણવે છાનું;
 છાનું ચિખ્યાથી ભણશે શાનું. અરે૦
 મતિ આનિદરોની શું હોયે, હોયે ઠગી શું ભણાવે તોયે;
 તોયે નથી જાણતા નજરે જોયે. અરે૦
 ઐ ખાજક શું શીખે સાફ, સાફ માનો ઠહેણ છે માફ;
 માફ ઠહેણ છે તે કરો પ્યાફ. અરે૦
 ન્યથપરમાં હણાણુ ઝેળી, ઝેળીને હજા વાતો પહેળી;

(૯૧)

પડોળી લખતાં યુદ્ધિ ખરચો યાહોળી. અરે૦
લખવાથી થશે કહો શુંભાઈ, ભાઈ જેલખો તે કરો ન્યાઈ;
ન્યાઈ કહેવાશે સદા સુખ ઘાઈ. અરે૦

મારો મરજી દ્યો સ્વિકારી, સ્વિકારી કોળે દિલ ખારી;
ખારી કવિતા કરવા સારી. અરે૦
જે જનન મહુમદની આ વિનતી, વિનતો ખરતાં મળશે સુમતિ;
સુમતિ મળતાં ટળશે દુર્મતિ. અરે૦

કેફિને શીખામણ

તારે ચરણે નમાવું થીય સહેલી રીશાણા રહીએ નહી, એરાગ.
ભાઈ માંજે ભાંગ અફીણ, સજ્જન પ્રીતેથી પીજીએ નહી.

એથી થાયે યુદ્ધિ હીણ,	સજ્જન૦
વળી લાછન લાગે અપાર;	સજ્જન૦
નથી એમાં કાંઈ સાર,	સજ્જન૦
જાપ આખરે આ જન માંઈ,	સજ્જન૦
વળી માન ઘટે જપાહી આહો;	સજ્જન૦
દાડ દાડને કંઈ નહી,	સજ્જન૦

(૯૨)

અકીણ આચારનો હરનાર;	સજ્જન
ગાંતે પીતાથી પેલાં થવાય,	સજ્જન
ભાંગ પીતાં ભાનજ જાય;	સજ્જન
પીશે તેને છે પિઠાર,	સજ્જન
નિશા માત્ર ખરાબો કરનાર.	સજ્જન
જાજ એક ટકાની થાય;	સજ્જન
મોઢે મુકો એ ઉપાય,	સજ્જન
નહોંતો દુઃખી થશે નર નાર.	સજ્જન
જનમહમદ કહે છે સાર.	સજ્જન

બાળકને વિદ્યા આપ્યા વિશે.

ગરબો.

ભોયન મનનોરે જગડો જાગરો. ભોયન મનનો. (એ રાગ)
 રૂપજ જનનુરે, વિદ્યા છે રૂપજ જનનુ. "૭૬"
 વિદ્યા વગરનો માનવી, પશુ ખરાબર જાણ;
 પુંછ કરતાં મુંછ કરી, એતો ભૂધી મરો ભગવાન. વિ.

જ્ઞાન શાન વિવેકની, ખાટજ દીશે અપાર;
 કૃત્યો સહુ અવળાં કરે, ભારે મારો એણે જણનાર. વિ०
 ભણો ભગિનને જ્ઞાન સહુ, કિર્તિ વધવા ઠાજ;
 અવિમળ રહેશે નામ અહુ, માટું માન મજે મહારાજ. વિ०
 પર હપકારો તો થશે, ઈદમરે હશેજ અપાર;
 ગરવા ગ્રંથોની મહી, ગાશે કવિજન ગુણ નિરખાર. વિ०
 ભરતખંડ અચલે હતો, ઈદમ તણીજ નિધાન;
 કપિ ભયો દુર્ગૂણ તણો, સહુ કુસંપ તણા ફળ માન. વિ०
 માટે સજ્જન સાંભળો, મૂકા બાળ નિશાળ;
 આપો વિદ્યા હોંશથી, મટો જ્ઞાને આ કાળ વિકાળ. વિ०
 પૈશો પૈશો કરી કરી, ગયા મરોજ વડીલ;
 ગયો નહીં તે સાથમાં, આગ બાળે કાં લૂટે ભીલ. વિ०
 અમ્ર એમ કહેતા નથી, હડાહ બનજો આપ;
 વિગતે વિગતે વાવરો, જોઈ મ ખરે માખીનું માપ. વિ०
 દશ પદ વાંચો કામના, કરો પાઠ કરો ચાર;
 કાન્ધ તણો રથ કામ જશે, જનમહમદ મુશ્વો અપાર. વિ०

(૬૪)

હોહરો.

વિદ્યા પાન વિખતે કરો, સૌ સજ્જન નર નાર;
સરસ્વતિ મંદિર ઊંચ છે, જાણી મહી મોઝાર.

છેવટની સલામ.

લાવણી.

જોવાલન કહેતી જસોદાસે, મૈપારણ કહેતી જસોદાસે;
સમાલ અપ જોકુલ કનૈયા, ખિલમ પડા હમસે. (એરાગ)
લેઓ સખ સલામ સરીઅતશે, લેઓ સખ સલામ સરિઅતસે;
આપ ખડે મોટરખાન હમારે, કરો કબુલ દિલસે. લેઓ
સલામ મં કરે સુનો ઉતડો, સલામ મં કરે સુનો ઉતડો;
દિવા જન્મ ઉદસે જીમને, રમે રાજી તુમડો. લેઓ
નમું મા ખાપકું ઉન પીઝે, નમું મા ખાપકું ઉન પીઝે;
જીને ખીલાકર કીયા ખડારે, જગમં મજબુને. લેઓ
સલામ હુય મૈફલ દરમ્યાને, યંદગી મૈફલ દરમ્યાને;
જાનગહગદ અદખ ખલ કર, ખડા એક દ્યાને. લેઓ

સમાપ્ત.

જાહેર ખખર.

સરવે લોકોને ખખર આપવામાં આવે છે કે આ
યુસ્તક જેમને જોઈતું હોય તેમણે નિચે લખેલ ઠેકાણેથી
રોકડા પૈસા ચાકલી મંગાવી લેવું.

અંજાર—તૂર મહમદ જાહેર પાસેથી દેવળીઆને દરવાજો.

ભૂજ—શુકલ પૂજલાલ ગંગાશંકર પાસેથી સ્વામીનારા
યજ્ઞના મંદીર પાસે.

ચોખારો—ખસોચ આમદ હતા પાસેથી.

ભચાઉ—ગારા મિત્ર રા. રા. ભચાઉ ફોજદાર રામજી
ભાઈ લાલચંદ પાસેથી.

આશ્રયપત્ર:

આ પુસ્તકના પ્રથમથી વિશેષ આહુક થવા મારા
કુટુમ્બ મિત્રોએ તેમજ મુરખખીઓએ મહેનત બીધી છે.
જેમાં મ. રા. રા. ભયાઉ ફોનફાર રામજી લાલચંદ,
રા. રા. ભયાઉ વહિવટફાર મૂળચંકર પૂર્ણદાસ, રા. રા.
ડાકટર સાહેબ આતમારામ કુચવજી, રા. વૃજલાલ ત્રંગા
રાંકર એએ સાહેબોએ વધારે શ્રમ બીધી છે માટે એએ
નો તેમજ ખોજી બહાર ગામના એજંટો કે જેઓએ
મને કૃતેહમંદી પામવા શ્રમ બીધી છે તેમનો પૂર્ણ રીતે
ઉપકાર માનું છું.

૪૦ રા. રા. રામજીભાઈ લાલચંદ. ભયાઉ.

રા. રા. રામજીભાઈ લાલચંદ. ૪૦

૧૭ , મૂળચંકર પૂર્ણદાસ ભયાઉ.

રા. રા. મૂળચંકર પૂર્ણદાસ.

૩

વકીલ વલ્લભજી નથુ.	૨
વકીલ લક્ષ્મણ રીલા.	૫
વકીલ લખમસી ટોકરસી.	૨
ગુલાંઈ શંકરગર હીરાગર.	૧
વકીલ લવજી ઝવજી.	૨
વકીલ વસરાગ દેવજી.	૧
રા. વીરાનજી વલવજી.	૧
રા. અવમળ પરસોતમ.	૧

૧૦ રા. રા. ડાક્ટર સાહેબ આતમારામ
કેશવજી નળીઆ.

રા. રા. આતમારામ કેશવજી	૪
રા. રા. જુહારામ મંગળજી.	૧
ઝહેતાજી લખા હેમરાજ.	૧
વકીલ ભાણજી ભગવાનજી.	૧
વકીલ લક્ષ્મીદાસ વીસરામ.	૧
ડક્ટર કાનજી ગાંગજી.	૧
રા. ઈશ્વાર ભલુ.	૧

૧૨ રા. વૃજલાલ ગંગાશંકર બ્રૂજ.

રા. વજલાલ ગંગાશંકર.	૨
વોરા માણિકલાલ ઠાથીરામ.	૨
રા. રણછોડજી ગંગાશંકર.	૧
રા. અમૃતલાલ દયાળજી.	૧
રા. લાખારામ દલપતરામ.	૧
રા. વાષજીભાઈ વલ્લભજી.	૧
આચાર્ય નથુલાલ માતીલાલ.	૧
રા. મુરારજી જયશંકર.	૧
રા. દયાળજી વજેશંકર.	૧
કરજી દરબારી છા. ના. પ્ર.	૧

૧૦ રા. ખટાઉ લધા મારફત. વિઝાણ.

મહેનાજી ખટાઉ લધા.	૧
ઠાકારશ્રી સાહેબજી દેવાજી.	૫
કુંવરશ્રી ભવાનસંગજી જશાજી.	૧
ઠા. વાલજી રામજી.	૧
ઠા. ત્રીકમદાસ સુંદરદાસ.	૧

જોશી માવજી આત્મારામ.	૧
૩૨ કચ્છ અંજર.	
રા. દયાશંકર સ્વામજી ચેડેતાજી.	૨
રા. લખમસીં તુળશીદાસ.	૧
શ્રીમાળી મયાશંકર ચત્રભુજ.	૧
રા. કાશીરામ પુરૂષોત્તમ.	૧
સૈયદ બુલામ શાતકીયા.	૧
રા. વેજનાથ ભવાનીદાસ.	૧
રા. મણીશંકર ભવાનીશંકર.	૧
રા. દયાશંકર જયશંકર	૧
૬ રા. ગંગાશંકર મકનજી મારફત.	
રા. ગંગાશંકર મકનજી.	૨
રા. ખરાશંકર નવલરામ.	૧
રા. દોલતરામ જોશી.	૧
રા. દોલતરામ દલપતરામ.	૧
મી. શામજી પનજી.	૧
રા. ગૌરીશંકર જટાશંકર.	૧

રા. હામોદર દેવજી.	૧
રા. મુગટલાલ ભગવાનજી.	૧
વિ. વજોરામ નાનાભાઈ.	૧
વોરા. નુરભાઈ મુસાજી.	૧
પારખ, શાકરચંદ દેવચંદ.	૧
મતા. શામજી દેવજી.	૧
પંડ્યા. હપારામ કૃષ્ણદાસ.	૧
રા. મકનજી શીવજી.	૧
શોની. ગમુ મુળચંદ.	૧
હા. ભવાનજી હંસરાવ.	૧
રા. જીરામ ઝોશમાજી.	૧
ખત્રી. જીમા સુમાર.	૧
કાચેરપ. ગોપાળજી રામજી.	૧
પરમાર. નારાજી કારાણી.	૧
હજમ. લખા ઈસ્માલ.	૧
નંદવાણી. કાનજી માનજી.	૧

૪ કુચ્છરાપર.

રા. બહેમર નારાણજી મહેતાજી.	૨
હક્કર. ગોઠળ જયરામ.	૧
ખત્રી. જુમા સુલેમાન	૧

૫ કુચ્છતુણા

મહેતાજી. પ્રમજી વિ. હરીરામ.	૧
મહેતા. દયાચંકર પ્રાણજીવન.	૧
ભોશી. બહેમર હંચરાજ.	૧
હા. પ્રાગજી નથુ.	૧
રા. પ્રમજી પ્રાગજી.	૧

૧૦ દામજી ત્રીકમજી સણુબો.

મહેતાજી. દામજી ત્રીકમજી.	૫
માનીટર. મહાદેવ બહેમર.	૨
કુંવરશ્રી નોબલજી પુનંજી.	૧
કુંવરશ્રી ભાવસંગજી દેવાજી.	૧
કુંવાશ્રી પાંચાજી.	૧

૮ કચ્છ શીકદા

વિ. પો. મ. નારણજી પીતામ્બર.	૧
જોસી મયારામ રણછોડજી.	૧
બાશ મયારામ આણંદજી	૧
સથવારા આંબા કાનજી	૧
વિ. પો. મ. લદમીરામ વલભરામ	૧
કા. ખટાઉ દમોદર ફરાદી	૧
રાજમર લદમીદાસ વાળજી પુનડી	૧
કા. હરીરામ લાલજી આસંબોઆ.	૧

૬ કચ્છ સુથરી

રા. મુળજી ગંગારામ.	૧
શા પીતામ્બર હીરજી	૧
રા. ખીમજી દામજી	૧
રા. ખીમજી ભોજરાજ	૧
શા. રતનસી પીતામ્બર	૧
કા. વીરચંદ હીરજી	૧

૨૨ કચ્છભુજ

(૧૦૪)

રા. જગનનાથ જોડાલાલ રૂ. એ. ૫.	૭
રા. હરજીવન ત્રીભીવન મેઢેતાજી	૧
રા. અતુલજી જગજીવન	૧
રા. શંકરજી નારાયણજી	૧
રાણાશ્રી સરદારસંગજી મરા મણજી	૧
માનજીદાર નધુ રામવજી	૧
„ વલ્લભજી પ્રાગજી	૧
„ ભીમજી કાનજી	૧
મેઢેતા ભવાનીસેકર કુંવરજી	૧
મેઢેતા લાલાજી હાથીરામ	૧
મેઢેતા વોજયરામ મપાસેકર	૧
હક્કર વિશરામ હરજી	૧
મી. પુરેષોત્તમ કેશવજી	૧
મી. ભગવાનજી હરીસેકર	૧
મી. માતરામ રવીસેકર	૧
સત્યવર્ધક બલ વત્સે સુભા	૧

૩૭ કચ્છ ચોખારી

વિદ્યાર્થી	કકર ધનુ દેવમંદ	૧
„	બલોચ આમદ દત્તાત્રાણ	૧
„	કકર શીવનુ મોનનુ.	૧
„	કકર માનસંગ દેવમંદ	૧
„	મી. ભાઈમંદ મુળમંદ	૧
„	મુરુ રતનસીં મુખાનવિજય	૧
„	ખત્રી અખદલા ઐભ.	૧
„	વીરનુ હંધર	૧
„	ખત્રી આરત અલાવાળા	૧
„	સલાટ વીરનુ લખા	૧
„	મગવાણી રતનસીં વેણીદાસ.	૧
„	મારખીઆ પોપટ માતીમંદ.	૧
„	કકર ઓખવનુ લક્ષ્મીદાસ	૧
મારણ.	વીસરામ દેવા.	૧
વિદ્યાર્થી.	નુમા નુરાખ	૧
„	જોટા ભાઈમંદ વલભનુ	૧
„	વોરા સાકરમંદ જોતસીં	૧
„	દીલામિઆ જળનેગાણી.	૧

ખારોટ મુળુ કમા, ગનફરા	૧
મી. પોપટ મુળુ	૨
મી. મુળચંદ કહાન	૧
શોની નાગળ પીતામ્બર	૨
સલાટ બેરુચર હેમરાજ	૧
કંદોઈ હરચંદ પીતામ્બર	૧
શા. ખેંગાર ડોશા ખડીરના ધુ.	૧
જમાદાર હીંમતખાન કમરૂદીનખાન	૧
મગવાણી પીતામ્બર હરચંદ	૨
શીદી જમાલખાં શેરખાં.	૧
ઝારખીઆ તેજસી વેલ	૧
કુખડીઆ શીવચંદ રાયચંદ	૧
હા. જોડા કરશન	૧
જાડેજા દેવાળ રીક્ષાળ	૧
ખત્રી જુશા ધંશાણી	૧
કકર રામળ જીવાળ	૧
કકર રાધવળ માધવળ	૧
કકર બેરુચર દેવચંદ ભચાઉ	૧

૭ રાજકોટ

દેશી દાકતર રેમતલા મામદ	૧
કડીયા રામજી નથુ	૧
વાઢેર કરમન ડાહ્યા	૧
કડીયા નારાજી ડાહ્યા	૧
સ્કોલર વીઠલદાસ દેવચંદ	૧
કડીઆ કરશન મુળજી	૧
વાઢેર રામજી ભાણી	૧

૫ કુચ્છ બોંધ

એડેતાજી માતી યુંન.	૧
કકર જીવરાજ ખીમજી	૧
કકર ખારસીં પચાણ	૧
ગુશાધ ખીમગર રામગર	૧
પંડ્યા પીતામ્બર નાગજી	૧

૭ ઘોળાવીરા

હા. અમરસીં તેજાણી	૧
હા. ગોહજી કહાનજી	૧

વરમંદ વાધા પચાણાણી	૧
ઠકર પ્રેમજી રાધવજી	૧
ઠકર ખેરા જમનજી	૧
કેલી ગળુ વીરાણી	૧
૧૧ કચ્છ માંડવી	
રા. વહાલજી વિ. હેમરાજ મહેતાજી	૨
ચુકશેજર માવજી ગોપાલજી	૧
તવાડી રૂઘનાથ વજ્રભજી	૧
ઠકર ત્રોકમદા જોષ્ટા	૧
ભણશાળી ધનજી દામજી	૧
ચુકશેજર જીવરામ હરીશંકર	૧
ઠકર મુરારજી ઘ્યાળજીભાઈ	૨
ચુકશેજર પુરેશોતમદાસ દેવીદાસ.	૧
૧૮ મુંબાઈ	
શેઠજી સાહેબ કાશમભાઈ ધરમસી	૧૦
શેઠજી સાહેબ લક્ષ્મીદાસ ખીમજી જસ્ટી	
સ આર્ટ, ધી પીસ	૫

(૧૮૯)

મી. હુમર સુલેમાન	૧
મી. લખા હાસમ	૧
મી. અબ્બા સુલેમાન.	૧

૧૦ બખ્શા.

મલેક શ્રીનિરાવરખાનજી નશીબખાનજી.	૧૦

૩૧ પરચુરણ.

રા. જીવરામ ભગવાનજી વાઢીઆ.	૧
રા. પીતામ્બર જોડા. મનફરા.	૧
ઠાકોર સાહેબ હરીસંગજી સુભરાજી. જાડડીઆ.	૨
રા. હાથીરામ પુરેષીતમ ગઢડા.	૧
રા. રા. પોલીસ કમીશનર સાહેબ.	
બ્રાહ્મશંકર જયશંકર ગાગોદર.	૪
રા. જીભાઈ કાળીદાસ સાખાણા.	૧
રા. અંબાશંકર વાલજી, શીકારપુર.	૧
ઠકર હીરજી ભાણજી.	૧
રા. વેન્નેનાથ રૂઢનાથજી. ગઢશીશા.	૧
રા. હાથીરામ પુરેષીતમ	૧

મી० સોરાખજી કુંવરજીની કુંપની. જરોઈ.	૨
ઝહેતાજી વલ્લીગામદ. મંજલ.	૧
મી० રતનસીં ખોમજી. ભચાઉ.	૨
જેશી પ્રેમજી વોસરામ.	૧
રા. ઐધજી પુંજ. રાપર.	૧
રા. રા. ભચાઉ ડાક્ટર સાહેબ હીરજી હંસરાજ.	૧
રા. કચરા શિવજી ઝહેતાજી. રવ.	૧
રા. ધુલાલજી કહાનજી. ખારોઈ.	૧
ઝહેતાજી નરભેશંકર દેવશંકર. રામલાલ.	૧
ઝહેતાજી હમીઆશંકર ડાહ્યા. નાગલપુર.	૧
ઝહેતાજી ભોળાનાથ કાળીદાસ. ખીટા.	૧
સૈયદ વીધનસા. મુદ્રા.	૧
નોડે હખીય હોધી. અંબર.	૧
પટાવાળા વસરામ તેજગાલ. અંબર.	૧
પટાવાળા આતીગર. અંબર.	૧

જાહેર ખખર

સદ ગ્રહસ્થો આ પુસ્તક જોએા સાહેબને પહોચે કે
તે તેજ રોજે તેની કીંમતના ટપાલ મારફત મનીઆરડર
કરી નિચેને મરનામ કૃપા કરી રવાના કરશેા એજ વિનંતી.

અનમહમદ વિ. નુરમહમદ.

ચોખારી નિ. ના માસ્તર.

